

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М. І. ПИРОГОВА**

«Затверджую»

Проректор ЗВО з науково-

педагогічної та навчальної роботи

 Оксана СЕРЕБРЕННІКОВА

«30» серпня 2022 року

ПУБЛІЧНЕ МОВЛЕННЯ: ЯК СТАТИ УСПІШНИМ СПІКЕРОМ

Методичні рекомендації для організації самостійної роботи

фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти

галузі знань 22 «Охорона здоров'я»,

спеціальностей: 226 «Фармація. Промислова фармація»

Вінниця – 2022

Затверджено методичною радою загальноосвітніх та загальнотеоретичних дисциплін ВНМУ ім. М. І. Пирогова (протокол № 1 від 30 серпня 2022 р.)

Обговорено та ухвалено на засіданні кафедри українознавства (протокол №1 від 30 серпня 2022 р.)

УКЛАДАЧІ: Краєвська Г. П., кандидат філологічних наук, доцент, доцент ЗВО (ВНМУ ім. М. І. Пирогова);
Лисенко О. М., викладач ЗВО (ВНМУ ім. М. І. Пирогова)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Білик Я. С., кандидат філологічних наук, доцент, доцент ЗВО (ВНМУ ім. М. І. Пирогова);
Матвійчук Т. П., кандидат філологічних наук, доцент, доцент ЗВО (Київський інститут водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного)

Методичні рекомендації містять поради і теоретичний коментар до кожної з тем курсу, що винесені на самостійне опрацювання, рекомендовану літературу (основну і додаткову), питання для самоконтролю, практичні матеріали тощо. Можуть використовуватись як під час аудиторної роботи, так і для самостійного опрацювання.

Адресовано здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 226 «Фармація. Промислова фармація».

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи з вибіркової навчальної дисципліни «Публічне мовлення: як стати успішним спікером» для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 226 «Фармація. Промислова фармація» Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова.

Матеріали мають на меті практичне спрямування і дають можливість здобувачам освіти здійснювати самонавчання, незалежно від місця їхнього перебування, у будь-який зручний для них час.

Кожна тема містить теоретичні питання для самостійного вивчення, рекомендовану літературу (основну, додаткову, інформаційні ресурси), чіткий, лаконічний зміст інформації для самостійного вивчення, а також завдання для опрацювання тематичного матеріалу (самостійної позааудиторної роботи) з метою удосконалення комунікативної компетентності.

Пропоноване видання укладено відповідно до робочої програми дисципліни «Публічне мовлення: як стати успішним спікером», а також з урахуванням інструктивно-методичних рекомендацій методичної ради загальноосвітніх та загальнотеоретичних дисциплін ВНМУ ім. М. І. Пирогова.

Зміст

Тема 1. Історія ораторського мистецтва.....	5
Тема 2. Постаті успішних ораторів.....	9
Тема 3. Види красномовства. Класифікація публічних виступів.....	14
Тема 4. Етапи підготовки до публічного виступу. Докомунікативний, комунікативний та посткомунікативний етапи.....	17
Тема 5. Взаємодія оратора та аудиторії. Невербальні техніки мовлення. Психологія комунікації.....	26
Тема 6. Дебати.....	37
Тема 7. Систематизація вивченого.....	48

Тема заняття № 1 Історія ораторського мистецтва

Актуальність теми: незаперечним є факт, що сучасний фахівець повинен працювати над удосконаленням майстерності красномовства, оскільки від цього значно залежить його професійний розвиток. Допомогою в цьому стануть знання історії розвитку ораторського мистецтва на різних етапах, зокрема досвід ораторів давнини; прийоми і методи, якими вони користувалися для розвитку ораторських умінь та навичок, що були і залишаються актуальними сьогодні.

Цілі навчання:

- ознайомити здобувачів освіти з історією розвитку ораторського мистецтва в різні часи,
- проаналізувати досвід ораторів різних епох,
- ознайомити з прийомами покращення дикції,
- навчати аналізувати своє мовлення,
- виховувати бажання удосконалювати власне мовлення.

Забезпечення вихідного рівня знань

Знати: особливості розвитку ораторського мистецтва на різних етапах, історичні досягнення красномовства; представників ораторського мистецтва різних епох, специфіку їхньої майстерності.

Уміти: аналізувати етапи розвитку ораторського мистецтва, специфіку майстерності ораторів минувшини, їхній вплив на становлення сучасного ораторського мистецтва.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Поетика. Риторика / Аристотель ; [пер. с греч., вступ. ст. С. Ю. Трохачева] ; под ред. А. Балакиной. СПб. : Азбука, 2000. – 348 с.
2. Цицерон. Про старість. пер. з латини Григорія Сковороди. Переклад із староукраїнської мови Марії Кашуби. *Григорій Сковорода. Твори у двох томах.* УНІ Гарвардського університету, Інститут літератури НАН України. Київ: АТ «Обереги», 1994, с. 184—210.
3. М. Т. Цицерон. Промова на захист поета Архія. Переклад Й.Кобова. *Антична література: Хрестоматія.* Упорядник О. І. Білецький. К.: Радянська школа, 1968 (2-ге видання). 612 с. С.: 417—424.
4. М. Т. Цицерон. Про державу. Про закони. Про природу богів. Переклав з латини В. Литвинов. К.: Основи, 1998. 476 с.
5. Марк Туллій Цицерон. Тускуланські бесіди. Про обов'язки. Переклав з латини В. Литвинов. Львів: Апріорі, 2021. 440 с.

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Аристотель як давньогрецький оратор.
2. У чому полягає користь риторики за Аристотилем?

3. Яка структура праці Арістотеля «Риторика»?
4. Які риторичні модули можна виділити з риторики «Арістотеля»?
5. Які види красномовства виділяє оратор у своїй праці «Риторика»?
6. Цицерон як найвидатніший римський оратор.
7. Праці Цицейрона про ораторське мистецтво.
8. Хто є ідеальним прикладом ритора за працями «Про оратора», «Брут, або Коротка історія римської риторики», «Оратор»?

Література:

1. Блоха Я. Є. Категорія «справедливість» у політичній філософії Марка Тулія Цицерона. *Філософські обрії*. 2017. № 37. С. 24–30.
2. Бондар Ю. Марк Туллій Цицерон як публікатор-видавець. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 5. С. 9–13.
3. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять : [навч. посіб. для широкої аудиторії студ., викладачів і всіх, хто цікавиться історією та сучасним станом розвитку ораторського мистецтва]. К. : Кондор, 2003. 264 с.
4. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : [монографія для студ. вищ. навч. пед. закл., магістрів, асп., учителів, викладачів і всіх, хто цікавиться проблемами риторики]. Черкаси : Брама–Україна, 2008. 400 с.
5. Гурвич С. С. Основи риторики : [навч. посіб. для студ. вузів] / С. С. Гурвич, В. Ф. Погорілко, М. А. Герман. К. : Вища шк., 1978. 173 с.
6. Гадамер Ханс-Георг. Герменевтика і поетика : [вибрані твори] / Ханс-Георг Гадамер; пер. з нім. К. : Юніверс, 2001. – 288 с.
7. Кравець Л. Риторика: від джерел до сучасності. *Дивослово*, 2000. № 6. С. 44–46. 37.
8. Красномовство : навч. посіб. / Марія Фенко, Зоряна Мацюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 252 с.
9. Колотілова Н. А. Риторика : [навч. посібник]. К. : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
10. Огієнко І. Українська культура; [репринтне відтворення видання 1918 року]. К. : Абрис, 1991. 272 с.
11. Продан Т. Проблема гідності в морально-естетичних поглядах Цицерона. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2015. № 754–755. С. 154–157.
12. Ухач В. З. Судова риторика (опорні конспекти лекцій). Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: Вектор, 2011. С. 114.
13. Чорнобай О. Феномен Цицерона: теорія і практика риторичної аргументації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 147–154

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Під час опрацювання теоретичного матеріалу ви зрозуміли, скільки часу та зусиль оратори присвячували розвитку дикції. Пропонуємо вам низку завдань для тренування артикуляційного апарату:

А. Вправа «Мовний пояс» регулює процес видиху та створює необхідну опору звуку. Приступаючи до тренування, передусім перевіримо активність діафрагми. Для цього в лежачому положенні покладіть долоню лівої руки на ділянку між грудною кліткою і животом і, попередньо видихнувши, зробіть вдих, намагаючись не піднімати груди. Якщо при вдиху рука підніметься, то діафрагма опустилася і діє як слід. Зробіть кілька вдихів і видихів і стежте за рухом руки (тобто діафрагмою). Якщо рука під час вдиху залишається нерухомою, то діафрагма діє мляво, і тоді слід розвивати її активність за допомогою тренувальних вправ.

Б. Вправа «Свічка». Тренування повільного видиху під час дуття на уявне або реальне полум'я свічки. Увага на живіт. Повільно дуйте на «полум'я». Воно відхиляється, постарайтеся тримати полум'я під час видиху у відхиленому положенні.

Замість свічки можна взяти смужку паперу шириною 2–3 см і довжиною 10 см. Покладіть ліву долоню між грудною кліткою і животом, у праву візьміть смужку паперу, використовуючи її як свічку, і дуйте на неї спокійно, повільно і рівномірно. Папірець відхилиться, якщо видих рівний, то він буде до кінця видиху перебувати у відхиленому положенні. Зверніть увагу на рух діафрагми – ліва долоня під час видиху ніби повільно занурюється. Повторіть 2–3 рази.

В. Вправа «Уперта свічка». Тренування інтенсивного сильного видиху. Уявіть собі свічку великого розміру, ви розумієте, що її важко буде погасити, а зробити це обов'язково треба. Зробіть вдих, затримайте на секунду подих і дмухайте на «свічку», полум'я відхилилося, але не згасло. (Ліва долоня лежить між грудною кліткою і животом.) Ще дужче дуньте, ще сильніше! Ще! Ще! Чи відчуваєте долонею руху діафрагми? Чи відчуваєте, як підтягнувся низ живота? Ця вправа дає можливість відчути активні рухи діафрагми та м'язів живота. Повторіть 2–3 рази.

Г. Вправа «Погасити 3, 4, 5, 6 ... 10 свічок». На одному вдиху (без добору) погасіть 3 свічки, розділивши ваш видих на три порції. Тепер уявіть, що маєте 5 свічок. А об'єм вдиху все той же! Тепер – 7 свічок. Не намагайтеся вдихнути якнайбільше повітря. Нехай обсяг залишиться той самий, просто кожна порція повітря на видиху стане меншою. А тепер свічок 10 або 12. Об'єм повітря все той же. Порції повітря, що видихається, більш економні. Чи відчуваєте долонею руху діафрагми? Вони ритмічні, уривчасті та активні. Повторіть 2–3 рази.

Завдання 2. А. Оберіть улюблений вірш. Потрібно читати та поступово підвищувати або понижувати інтонацію, немовби підніматися / спускатися сходами.

Б. «Крок» зміни висоти голосу може бути різним: рядок, пара рядків, строфа (в залежності від цього обирається довжина вірша). Головне – розраховувати зміну висоти голосу, щоб вистачило діапазону вгору та вниз на весь вірш.

Завдання 3. Візьміть у руки уявний пензлик для малярських робіт та, декламуючи певний текст, починайте фарбувати уявний паркан, поступово збільшуючи амплітуду руху руки з пензлем та відповідно до цього «розгойдування» голосу

Тема заняття № 2

Постаті успішних ораторів

Актуальність теми: досвід успішних ораторів вдало підсилює теоретичні знання людини, що прагне опанувати ораторське мистецтво. Саме тому актуальним сьогодні є вивчення здобутків відомих ораторів як сучасності, так і минувшини. Опрацювання їхніх промов, аналіз ораторських прийомів, що були використані, мовних засобів тексту виступу дають можливість комплексно вивчати риторику.

Цілі навчання:

- ознайомити із промовами відомих ораторів,
- проаналізувати прийоми ораторського мистецтва,
- дослідити мовні засоби текстів виступів;
- навчитися ефективно використовувати досвід ораторів сучасності та минувшини.

Забезпечення вихідного рівня знань

Знати: ораторів різних епох та їхні найкращі виступи. Ораторські прийоми, що використовують відомі оратори; мовні засоби, що допоможуть вдало оформити текст промови.

Уміти: аналізувати публічні виступи видатних промовців; використовувати для створення власних публічних виступів досвід відомих ораторів сучасності та минувшини..

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Прослухайте вітальну промову Обама до американців 2008 року. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Fe751kMBwms> (дата звернення: 15.08.2022).
2. Прослухайте прощальну промову Обама до американців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LNc0AxwoUcg> (дата звернення: 15.08.2022).

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Ознаки успішного оратора.
2. Зміна образу успішного оратора – екскурс в історію.
3. Барак Обама як успішний оратор.
4. Особливості, мовні засоби, риторичні прийоми вітальної промови Обама до американців 2008 року.
5. Особливості, мовні засоби, риторичні прийоми прощальної промови Обама до американців.

Література:

1. Кравець Л. С., Костенко А. М. Особливості впливу промов президента США Барака Обама на громадськість як спосіб політичної комунікації. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14062375.pdf> (дата звернення: 15.08.2022).

2. Пилипчук Т. Комунікативні стратегії та тактики реалізації концептуальної опозиції «США–СХІД» у сучасному американському політичному дискурсі (на матеріалі промов Барака Обами за 2012–2013 рр.). URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8080/1/47.pdf> (дата звернення: 15.08.2022).

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Однією з найкращих промов початку XXI століття вважають промову Барака Обами після першої перемоги на виборах у 2008 році. Запис цього виступу на YouTube набрав понад 3 мільйони переглядів, а багато американців продовжують його цитувати й досі <https://www.youtube.com/watch?v=Fe751kMBwms>. Які ж прийоми зробили цю промову такою, яка запам'ятовується:

Контрасти

Контрасти – сильний прийом, який використовують хороші спікери. Це допомагає тримати увагу аудиторії протягом виступу. Хронологічні контрасти – протиставлення минулого і сьогодення, сьогодення і майбутнього – допомагають створити різницю між тим, що є, і тим, що може бути, дати слухачеві відчуття кращого світу. Емоційні контрасти – коли серйозні факти чергуються з жартом – допомагають тримати увагу аудиторії, розслаблюють і налагоджують із нею контакт. Обама в промові використовував багато контрастів. Так, на початку виступу бачимо два контрасти – *різноманітність США і єдність США*:

Наведіть приклади використання цього прийому в промові.

Повторення

Повторення фраз чи слів на початку та в кінці речення – цікаві, хоч і не часто вживані способи створити динаміку промови. Повторення пов'язують частини промови в єдине ціле, повторюючи фразу й роблячи на ній акцент, ви даєте людям той слоган, який вони запам'ятають і будуть скандувати. Наприклад, фраза «Yes we can», головний слоган передвиборчої кампанії Барака, повторювалася в цій промові 6 разів.

Наведіть інші приклади повторів із цієї промови.

Сегментація аудиторії

Цей прийом присутній майже в усіх промовах Барака Обами. Президенти США, зокрема Рональд Рейган, не дарма полюбили будувати свою промову зі згадуванням абсолютно різних цінностей і поглядів. Адже при зверненні до американського народу складно налагодити контакт відразу з усіма, потрібно знайти те, що відгукнеться в кожній групі людей, що буде сказано про них. Слухаючи таку промову, в якийсь момент відчуваєш – так це ж про мене. Наче президент звертається безпосередньо до тебе, розуміє тебе і твої проблеми. Відстань між вами відразу ж скорочується, у тебе виникає емпатія до такого,

здавалося б, далекого президента. Барак розбиває слухачів на умовні підгрупи та звертається до кожної із них:

It's the answer spoken by young and old, rich and poor, Democrat and Republican, black, white, Hispanic, Asian, Native American, gay, straight, disabled and not disabled.

Наведіть інші приклади сегментизації аудиторії із цієї промови із цієї промови.

Аудиторія — ваш герой

Це потрібно враховувати під час підготовки промов. Не було б слухачів — не відбувся б і виступ. Як бачите, Обама не дарма присвятив свою перемогу насамперед своїм виборцям:

But above all, I will never forget who this victory truly belongs to.

It belongs to you. It belongs to you.

This is your victory.

Наведіть інші приклади цього прийому.

Історія

Найдавніший спосіб передавати інформацію – у вигляді історій. Ми любимо історії, адже вони дуже важливі в передачі досвіду. До створення писемного мовлення весь досвід людства передавався через переказані історії. У промовах історії потрібні, щоб налагодити контакт з аудиторією, підвести аудиторію до висновку або створити певний контраст. Наприкінці виступу Барак Обама розповідає історію однієї із його виборниць – 106-річної темношкірої Анн Ніксон Купер з Атланти. Цікаво також те, що в цій історії Обама використовує й інші прийоми. Наприклад, він вибудував платформу спільних цінностей і показав, що героїня історії – така ж людина, як і будь-який інший виборець.

Знайдіть цей уривок у записі.

Згадайте, хто із відомих вам ораторів часто використовує такий прийом.

Завдання 2. Проаналізуйте прощальну промову Обама до американців. Які із прийомів він використав: контраст, повтор, сегментизація аудиторії, історія, звеличення аудиторії. Проілюструйте це конкретними прикладами з тексту промови.

Завдання 3. З текстів промов Б. Обама наведіть приклади комунікативної стратегії групової ідентифікації. Під час реалізації стратегії групової ідентифікації відбувається створення позитивного образу групи «ми» та, відповідно, негативного представлення групи «вони». На думку дослідників, так формується позитивне ставлення до однієї (своєї) групи людей і негативне – до протилежної.

Завдання 4. Б. Обама вражає нас своєю дикцією. Як досягти цього? За допомогою скоромовок можна ефективно тренувати дикцію. Читання

скоромовок виробляє правильну артикуляцію. Прочитайте скоромовки вголос, чітко промовляючи кожен звук, потім поступово збільшуйте темп. При цьому насамперед слід забезпечувати чітку вимову і лише у другу – прискорювати темп. Якщо у звичному темпі прочитати скоромовку без помилок не вдається, то спочатку усвідомте її значення, і читайте повільно, за складами. Повторюйте скоромовку, доки не прочитаєте її без запинки. Потім поступово нарощуйте темп. Записуйте вправи із скоромовками на диктофон. Це дозволить чути себе з боку та ефективно усувати мовні недоліки.

1. Купи стос пік, пік стос купи. Купи стос пуху, стос пуху купи.
2. Кухар Петро, кухар Павло. Петро плавав, Павло плавав.
3. Ткет тканини тканини на хустки Тані.
4. Водовіз віз воду з-під водопроводу.
5. Наш голова вашого голову головою переголовив, перевиголовив.
6. Вашому паламарю нашого паламаря не перепономарити, не перевипономарити; наш паламар вашого паламаря перепономарит, перевипономарит.
7. В один, Клим, клин колоти.
8. Стоїть копиця з підприкопунком.
9. У полі політ Фрося просо, бур'яни виносить Фрося.
10. Краб краба зробив граблі. Подав граблі краб краб: сіно граблями, краб, граб!
11. У ялинки голки колки.
12. Зозуля зозулю купила капюшон. Одягнув зозуля капюшон. Як у капюшоні він смішний!
13. Усі бобри для своїх бобрят добрі. Бобри беруть для бобрят боби. Бобри, буває, розбурхують бобрят, даючи їм боби.
14. Забув Панкрат Кіндратів домкрат, а Панкрат без домкрата не підняти на тракті трактор. І чекає трактом домкрат.
15. На меді медовик, а мені не до медовика.
16. Прийшов Прокоп, кипів кріп, пішов Прокоп, кипів кріп; як за Прокопа кипів кріп, і без Прокопа кипів кріп.
17. Ішли три попи, три Прокопія-попа, три Прокоповича, говорили про попа, про Прокопія-попа, про Прокоповича.
18. Одного разу галок піп лякаючи, у кущах побачив папугу, і каже той папуга: лякати ти галок, піп, лякай, але галок, піп, у кущах лякаючи, лякати не смій ти папуга.
19. Волхував волхв у хліві з волхвами.
20. Бомбардир бонбоньєрками бомбардував панночок.
21. У Феофана Митрофаньча три сини Феофаничі.
22. У нас гість забрав тростину.
23. Фараонів лідер на сапфір змінив нефрит.
24. Рододендрони з дендрарію дано батьками.
25. До Габсбургів із Страсбурга.
26. Сидів тетерів на дереві, а тетерка з тетереятами на гілці.

27. Хвалю халву.

28. Чубаті реготи реготали.

Тема заняття № 3

Види красномовства. Класифікація публічних виступів.

Актуальність теми: для людини, що виступає публічно, актуальним є розуміння місця того чи іншого типу виступу в системі публічних виступів. Це дає можливість комплексно збагнути усе розмаїття видів публічних виступів, побачити різницю між ними. Водночас, це стане запорукою вмілого підбору тих мовних засобів та прийомів проголошування, що притаманні саме цьому жанру.

Цілі навчання:

- ознайомити із підходами до класифікації публічних виступів;
- вивчити систему публічних виступів, їх жанри;
- сформувані практичні навички розрізнення видів публічних виступів, мовних засобів, характерних для них.

У результаті вивчення теми здобувач повинен:

Знати: основні види красномовства; жанри виступів; притаманні їм мовні засоби.

Уміти: визначати вид виступу, його жанр; здійснювати аналіз виступу.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс : навч. посіб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 60–70.

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Класифікація публічних виступів за метою.
2. Типи промов за знаковим оформленням і закріпленням.
3. Аналіз публічного виступу.

Література:

Основна

1. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. – 400с. Бібліогр.: с. 365–398.
2. Ісаєнко Т. К., Лисенко А. В. Риторика : навчальний посібник. Полтава : ПолтНТУ, 2019. 247с.
3. Коваленко С. М. Сучасна риторика: навч.-практ. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 184 с.
4. Куньч З. Риторика : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 496 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Риторика : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2008. 592 с.

Додаткова

1. Кавера Н. В. Практикум з риторики: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2015. 178 с.
2. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. К., 2003. С.171–190.

3. Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс : навч. посіб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 206 с.
4. Чібісова Н.Г., Тарасова О. І. Риторика. К., 2003. С. 38–44.

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Виконайте завдання з підручника Прокопчук Л. В. (Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс : навч. посіб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 129). До якого виду красномовства можна віднести ті чи ті звертання, з яких звичайно починається промова? Чи є серед них формули, якими можна користуватись в різних аудиторіях?

Дорогі друзі!

Брати і сестри!

Шановні депутати!

Шановна аудиторіє!

Пані та панове!

Шановні пані та панове!

Любі мої!

Колеги!

Шановні колеги і друзі!

Шановне товариство!

Вельмишановне зібрання!

Шановні лікарі!

Завдання 2. Виконайте завдання з підручника Прокопчук Л. В. (Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс : навч. посіб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 129). Подумайте, до яких сфер красномовства належать подані тексти. Аргументуйте свій вибір.

Текст 1.

Боговибрана, благословенна Полтаво! Уклінно вшановуючи твій ювілей, звіряємося в щирій любові всім обширом і глибинню незрадливого українського серця. Історичні заслуги Полтави як осереддя українського непроминуці... Полтава як щира молитва, як материнська пісня, як усміх Наталки і пісня Петра була, є і буде берегинею українського духу, храмом нашої віри і надії.

Текст 2.

Немає людини праведної на землі, що робила б добро і не грішила, тому не клади свого серця на всякі слова, що говорять, щоб не чути свого раба, коли він лихословить тебе, знає бо серце твоє, що багато разів також ти лихословив на інших.

Текст 3.

Нехай він заглушиться моїми грішми, той лобуряка! Щоб його гаряча кров спила!

Текст 4.

Те, що сталося в році дев'яносто першому, назавжди ввійде в історію нашого народу. Бо ж сталася подія справді планетарної ваги. Незважаючи на

піднятий шквал дезінформації, українофобії, незважаючи на шантаж та погрози високопосадових стратегів, залякування преси та телевізії виявилось, що люди наші сьогодні вже не надто лякливі, що часи тотального страху більше над нами не владні.

Текст 5.

Не прагнучи обілити звинувачену Ч., звернемо увагу присутніх на обставини, що можуть певною мірою пом'якшити її вину. Насамперед численні свідки твердять, що вона має вкрай неврівноважений характер і схильна до демонстративних афектів.

Завдання 3.

А. Підготуйте рекламу фармацевтичного препарату, переконайте слухачів в ефективності цього препарату.

Б. Підготуйте будь-яку історію зі свого життя, розпочавши її словами «Одного разу зі мною трапилось таке...» і завершивши «І тоді я зрозумів (-ла), що ...».

В. Доберіть цитати, афоризми, притчі (не менше ніж 5), які можна використати під час виголошення вітальної промови на професійному святі фармацевтів.

Г. Складіть від імені студентів слово привітання ВНМУ ім. М. І. Пирогова з нагоди ювілею.

Тема заняття №4

Етапи підготовки до публічного виступу. Докомунікативний, комунікативний та посткомунікативний етапи.

Актуальність: проголошення промови – це вид комунікативної діяльності спрямований на переконання слухачів засобами живого слова, тому оволодіння комплексом теоретичних знань з підготовки публічного виступу та методами реалізації їх на практиці є важливою складовою у формуванні професіонала високого рівня. Вміння реалізовувати власний інтелек, теоретичні знання у поєднанні з креативністю на практиці стають важливою складовою у побудові успішного фахівця.

Цілі навчання:

- ознайомити здобувачів освіти з етапами та вимогами до публічного виступу на сучасному етапі;
- навчити аналізувати власні виступи та вступи інших риторів;
- ознайомити з сучасними методами реалізації промови, зокрема таких як Message Hous та «Сторітелінгу».
- Сформувати навички будувати власні виступи у рамках методик Message Hous та «Сторітелінгу».
- навчити застосовувати отримані знання на практиці під час підготовки промови та публічного виступу.

Забезпечення вихідного рівня знань

Здобувач освіти повинен знати: етапи підготовки публічного виступу, критерії та вимоги, яким має відповідати кожен з них, форми та види роботи які варто здійснювати при підготовці кожного етапу промови; технологію побудови публічного виступу Message Hous та «Сторітелінгу».

Здобувач освіти повинен уміти: здійснювати самоаналіз та вміти аналізувати публічний виступ інших ораторів на предмет їх відповідності критеріям ефективного публічного виступу; використовувати різні форми публічного виступу в залежності від мети спілкування; логічно поєднувати інформацію промови з власними історіями.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с. <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Osipova-Oratorske-mistetstvo-2006.pdf> (дата звернення: 01.07.2022)

2. Середя Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2019, 304 с. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF (дата звернення 01.07.2022)

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Які етапи підготовки публічного виступу ви знаєте та які види робіт відповідають кожному з них?
2. Які існують різновиди вступів та висновків? Яку значення вони мають у процесі реалізації промови?
3. Чому для сучасного фахівця важливо володіти різними методиками побудови виступів?
4. Проаналізуйте наступні методи побудови публічного:
  1. О Сидоренко Small Talk; 2. К Флемінг ARE (Anchor – якір, Reveal – розкриття, Encourage - заохочення); 3. Рорі О'Коннор Rory's Story Cubes (Voyages, Actions, Medic, Score, Intergalactic та ін); 4. Технологія Elevator Speech (Elevator Pitch).

Література:

Основна

1. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с. <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Osipova-Oratorske-mistetstvo-2006.pdf> (дата звернення: 01.07.2022)
2. Серєда Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2019, 304 с. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF (дата звернення 01.07.2022)

Додаткова

1. Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс: навч. посіб. Вінниця: Ніла ЛТД, 2017. 206 с. https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf (дата звернення 01.07.2022).

Інформаційні ресурси

1. Електронна адреса сайту університету: <http://vnmu.edu.ua> (дата звернення 1.0.2022)
2. Електронна адреса сайту бібліотеки університету: <http://library.vnmu.edu.ua> (дата звернення 1.0.2022)
3. Електронна адреса сайту кафедри українознавства: <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-українознавства> (дата звернення 1.0.2022)
4. Декілька порад з освоєння ораторської майстерності. Вправи для тренування мовного дихання <https://bogemasamara.ru/uk/neskolko-sovetov-po-osvoeniyu-oratorskogo-masterstva-uprazhneniya-dlya/> (дата звернення 1.0.2022)

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Виконайте вправи для тренування артикуляційних м'язів та дикції.

Вправа 1. Розкриття рота .

Першою умовою чіткої, ясної мови є рот, що вільно і добре

розкривається. Початкове положення – рот закритий, губи і щелепи розслабити, язик лежить плоско, вільно торкаючись нижніх передніх зубів. Виконання — промовте звук [У] кілька разів без зусиль і напруги: ууууу. А тепер промовте звук [А], рот розкрийте у вертикальному напрямку, нижня щелепа опуститься приблизно на два пальці (≈ 3 см). Розкривати рот на [А] треба м'якими, повільними рухами, проробіть 5-6 разів.

Вправа 2.

Підтягування верхньої або нижньої губи відповідно до верхніх та нижніх ясен. Початкове положення – рот закритий, зуби стиснуті, щелепи нерухомі. Виконання – підніміть верхню губу «на посмішці» до ясен верхніх зубів, потім зімкніть губи; відтягніть нижню губу до ясен нижніх зубів, потім зімкніть губи. Повторіть 5-6 разів.

Примітка. Слідкуйте, щоб вихідне положення – зуби стиснуті, щелепи нерухомі обов'язково зберігалось.

Вправа 3. Показати зуби.

Початкове положення – рот закритий, щелепи стиснуті. Виконання – одночасно підніміть верхню і відтягніть нижню губу, оголивши верхні та нижні зуби. Виконайте 5-6 разів.

Вправа 4.

Витягування губ – «хоботок». Вихідне становище – рот закритий, щелепи стиснуті, нерухомі, губи «в хоботок» (звук [У]). Виконання – повороти «хоботка» вправо, вліво, вниз, вгору (на рахунок 1, 2, 3, 4 повільно), потім кругову – вправо, вліво. Повторіть 3-4 рази.

Завдання 2. Роботу над поєднанням звуків можна проводити у формі гри, використовуючи звуконаслідування:

- А) Забивайте цвяхи: Гбду! Гбдо! Гбде! Гбди! Гбда! Гбді! Гбді!
- Б) Імітуйте кінський тупіт: Птку! Птко! Пташка! Птки! Птке! Пташки!
- В) Киньте уявні тарілки партнеру: Кчко! Кчко! Кчке! Кчко! Кчки! Кучки!
- Г) Придумайте 2-3 ігри подібного типу.

Завдання 3. Виконайте вправи для відпрацювання голосних та приголосних звуків.

Вправа 1. Звуки К – Г, Х.

А) Як, куди, ким, кирка, куш, кріт, струм, газ, горе, бігун, гиря, гетто, гірше, хор, холка, трахея, пастух.

Б) Гойдалки – газелі, кіл – гол, кістка – гість, код – рік, батіг – гнучий, клуб – дурний, Кеша – Геша.

В) Йде з козою косою цап. Краб крабу зробив граблі, подарував граблі крабу: грабуй граблями гравій, краб! Чубаті сміху реготали: Ха! Ха! Ха! Зозуля кукушонку купила капюшон, у капюшоні кукушонок смішний.

Вправа 2. Звуки З – З.

А) Сук, син, сила, сісти, стог, укус, розсада, віз, скалка, звук, зимовий, козлик, звернення.

Б) Сам – зам, сало – зали, суп – зуб, бур'ян – зорі, коси – кози, внесу – внизу, синій – Зіна, сир – сир, сесія – сів, зад – зять.

В) Назвався вантажем – лізь у кузов. Дзвінить земля від золотої спеки. У сім саней по сім у сани сіли самі. Спатиме на сіні Сеня.

Вправа 3. Звуки І – И.

А) Іл, ікс, верба, гра, Іра, пілігрим, липень, хімія, ім'я, ви, ми, ти, жив, в Індії, вечеря, вулиці, мис, випуск, вали, цирк, виписний, з інтересом.

Б) Був – бив, вив – вил, запал – пил, лижі – ліжет, міл – мил, нил – Ніл, тил- Тіль, рись – рис, дим – Діма, син – синій, ази – Зіна.

В) Кому пироги і пампушки, кому синці та шишки. Який Мартин, такий у нього й алтин. Знали, кого били, бо й перемогли. Ось голки та шпильки виповзають з-під лави.

Завдання 4. Прочитайте скоромовки вголос, чітко вимовляючи кожен звук, потім поступово збільшуйте темп. При цьому насамперед слід забезпечувати чітку вимову і лише у другу – прискорювати темп. Якщо у звичному темпі прочитати скоромовку без помилок не вдається, то спочатку усвідомте її сенс, щоб у голові виник ясний відеоряд і читайте повільно, за складами. Повторюйте скоромовку, доки не прочитаєте її без запинки. Потім поступово нарощуйте темп.

Записуйте вправи із скоромовками на диктофон. Це дозволить чути себе з боку та ефективно усувати мовні недоліки.

Відпрацювання звуків [р, л, м, н].

1. Регулювальник-лігурієць регулював у Лігурії.
2. Чи полили лілію? Чи бачили Лідію? Полили лілію, бачили Лідію.
3. Гонець із галер згорів.
4. Іти на рать, то бердиш брати.
5. Інтерв'юер інтервенту інтерв'ював.
6. Лібрето Ріголетто.
7. Наш Полкан із Байкалу лакав. Полкан лакав, але не мелів Байкал.
8. Ми їли, їли йоржів у їли, їх ледь-ледь у їли доїли.
9. Не шкодувала мама мила. Мама Милу милом мила. Мила мила не любила, мило Мила впустила.
10. Орел на горі, перо на орлі, гора під орлом, орел під пером.
11. Місто Нерль на Нерлі-річці.
12. На горі Арарат рвала Варвара виноград.
13. З-під Костроми, з-під Костромщини йшли чотири чоловіки. Говорили вони про торги, і для покупки, для крупи і для підкрупки.
14. Вахмістр із вахмістркою, ротмістр із ротмістершею.
15. Турка курить трубку, курка клює крупку. Чи не кури, турка, трубку, не клюй, курка, крупку.

Завдання 5. Завершіть речення. Одне з них розгорніть у висловлювання (обсяг – 5–7 речень). Назвіть використані засоби виразності.

1. Першим джерелом прекрасного є ... 2. Природа є могутнім виховним чинником тоді, коли ... 3. Напившись води, не забувайте ... 4. Тільки той має право на радість ... 5. Іскра, яку кидає вчитель у свідомість дитини, здатна запалати вогнище лише тоді ... 6. Будь непримиренним до того ... 7. Пам'ятай, що любов – це насамперед ...

=

Завдання 6. Робота у мікрогрупах.

За 5 хвилин образно, емоційно й захопливо розкажіть історію зі свого життя, розпочавши її словами «*Одного разу зі мною трапилось таке ...*» і завершив «*І тоді я зрозумів (-ла), що ...*».

Підготуйте розповідь тривалістю 5 хвилин на теми «*Знайомтесь – це мій друг*». Продумайте влучну образну характеристику для вашого друга (подруги).

Підготуйте розповідь тривалістю 5 хвилин про людину, яка мала великий вплив на ваше життя, є прикладом для наслідування, чи вразила вас своїм вчинком.

Завдання 7. Виконайте тест до теоретичного матеріалу «Культура мовлення оратора» с. 176 – 181 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. *Завершіть речення: Комунікативна якість мовлення, яка привертає увагу слухача своєю формою, логічним або емоційним підкресленням – це ...*

- а) правильність;
- б) точність;
- в) виразність;
- г) логічність.

2. *Яка комунікативна якість мовлення передбачає відповідність мовлення сучасним нормам літературної мови?*

- А) правильність;
- б) точність;
- в) виразність;
- г) логічність.

3. *Завершіть речення: Комунікативна якість мовлення, яка забезпечує адекватне розуміння сказаного, – це...*

- а) ясність;
- б) точність;
- в) виразність;
- г) логічність.

4. *Яка комунікативна якість мовлення пов'язана з правильною літературно-нормативною вимовою, з відсутністю позалітературних елементів?*

- А) правильність мовлення;
- б) точність мовлення;

- в) чистота мовлення;
- г) логічність мовлення.

5. Слова якого рядка наголошені неправильно:

- а) мі́тар, об'єднан́ня, по́милка, новина́, щі́пці;
- б) ца́рина, вимóва, нена́видіти, фено́мен, чорно́слив;
- в) зага́дка, пере́кис, типóвий, соломі́на, терезі́;
- г) до́нька, до́центу, чергові́й, дочка́, кропива́.

6. Виберіть рядок, у якому всі слова мають наголос на другому складі:

- а) заробі́ток, витрати́, газопрові́д, центнер, терези́;
- б) вимова́, ві́тчим, середина́, дочка́, учення́;
- в) перепис, благові́ст, навчан́ня, вірші́, вимога́;
- г) фахові́й, бю́рократія, мабу́ть, адже, громадянин.

7. У якому рядку всі неправильні конструкції?

- а) об'єм знань, існуюча мережа, область науки;
- б) значно зростає, оплачувати проїзд, бути за приклад;
- в) лише в освіті, деякою мірою, не звернув уваги;
- г) на мою адресу, за всіма правилами, цей наказ.

8. Визначте рядок, у якому порушено морфологічні норми?

- А) шестидесяти, п'ятистами, три лимона, четверо сестер;
- б) сорока шести, трьомастами, чотири гектари, троє дверей;
- в) дев'ятьмастами, десятеро вікон, п'ятдесяти;
- г) сімомастами, три рази, два з половиною метри, нулем.

9. Слова якого рядка в род. відм. одн. Мають закінчення -а (-я)?

- а) горі́х, рахуно́к, сум, акт, соняшник;
- б) імпульс, графі́к, розвиток, абзац, Іртиш;
- в) сектор, документ, обсяг, живопис, агент;
- г) центнер, каштан, радіус, гараж, Мороз.

10. Знайдіть відповідність між словами першого й другого стовпчиків:

- а) маркер 1) поодинокий;
- б) гомогенний 2) притаманний;
- в) релевантний 3) однорідний;
- г) спорадичний 4) мітка.

11. У якому рядку порушено точність мовлення?

- А) дружні відношення;
- б) зумовити зміни;
- в) погіршення здоров'я;
- г) поверхові знання.

12. Зазначте, у якому рядку неправильно дібрано відповідники:

- а) б́увший – бувши́й, слeду́ючий – наступни́й, по ви́не – з ви́ни;
- б) мно́гочисленни́й – численни́й, совпа́дуть – збіга́тися, сопоста́влять – зіста́вляти;
- в) по вку́су – до сма́ку, по поля́м – по поля́х, по желани́ю – на бажанн́я;
- г) по опы́ту – з досві́ду, при помо́щи – за допо́могою, при вхо́де – бі́ля вхо́ду.

13. Зазначте, у якому рядку неправильно дібрано відповідники:

- а) толочь воду в ступе – решетом воду черпати; видать орла по полету – знати пана по халявах;
- б) уговор дороже денег – хоч трісь, а пнишь; из огня да в полымя – з калюжі та в болото;
- в) несолоно хлебавши – поживився, мов собака мухою; очки втирает – смаленого дуба править;
- г) от зари до зари – від світання до смеркання; пуганая ворона и куста боится – налякана ворона і куца боїться.

14. У якому рядку порушено точність мовлення?

- А) водяна лілія, освітлений будинок, правильне рішення;
- б) водяна поверхня, гармонійний розвиток, висвітлений у творі;
- в) гармонічний ряд, музична вікторина, присадибна дільниця;
- г) дружний колектив, дружній тон, музикальне училище.

15. Виберіть визначення, що відповідає терміну логічність мовлення:

- а) комунікативна ознака мови, пов'язана з правильною літературно-нормативною вимовою, з відсутністю позалітературних елементів;
- б) відповідність мовлення нормам літературної мови;
- в) мовлення, у якому є внутрішня закономірність, яке відповідає законам логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності;
- г) відповідність вжитого слова його значенню і точний зв'язок між словами в мовленнєвому потоці.

16. У якому рядку порушено доречність мовлення?

- А) Цей документ підписав заступник директора.
- Б) Довідку видано для представлення в школі.
- В) 9 листопада – День української писемності та мови.
- Г) Матеріали конференції вже опубліковано.

17. Який художній засіб використано в уривку «На небі сонце – серед нив я»?

- а) гіпербола;
- б) мейозис;
- в) антономазія;
- г) перифраз.

18. Який художній засіб використано в уривку «У цій же річці чаплі по коліно»?

- а) гіпербола;
- б) літота;
- в) антономазія;
- г) перифраз.

19. Який художній засіб використано в уривку «Я піду за тобою край світу»?

- а) гіпербола;
- б) мейозис;
- в) антономазія;
- г) перифраз.

20. Який художній засіб використано в уривку «Моє нечуване терпіння іще ніхто не переміг, бо за терпінням є Трипілля, а за Черніговом – Черніг»?

- а) параномазія;
- б) синекдоха;
- в) антономазія;
- г) перифраз.

21. Знайдіть відповідність між словами першого і другого стовпчиків:

а) антономазія	1) інакомовлення;
б) метатеза	2) пропуск;
в) еліпс	3) перестановка;
г) алегорія	4) перейменування.

22. Установіть відповідність між поняттям та його визначенням:

а) оксюморон	1) опис предмета замість назви;
б) перифраза	2) використання власних назв замість загальних;
в) антономазія	3) поєднання суперечливих понять;
г) метонімія	4) перейменування.

23. У якому рядку записано тропи за схожістю?

- А) гіпербола, літота;
- б) метонімія, синекдоха;
- в) антономазія, мейозис;
- г) персоніфікація, метафора.

24. У якому рядку записано тропи за суміжністю?

- А) гіпербола, літота;
- б) метонімія, синекдоха;
- в) антономазія, мейозис;
- г) перифраз, метафора.

25. Завершіть речення: Слово-замінник, уживане замість ненормативної лексики або грубих слів – це...

- а) гіпербола;
- б) евфемізм;
- в) дисфемізм;
- г) перифраз.

Завдання 8. Виконайте тест до практичної частини матеріалу «Чи є у Вас задатки блискучого оратора» <https://bogemasamara.ru/uk/neskolko-sovetov-po-osvoeniyu-oratorskogo-masterstva-uprazhneniya-dlya/>

1. Чи замислювалися ви коли-небудь, про що думають інші, коли ви кажете? Чи намагаєтеся ви несвідомо поставити себе на їхнє місце?
2. Чи подобається вам допомагати іншим вирішувати їхні проблеми?
3. Чи частіше ви вживаєте «ви», ніж «я»?
4. Коли ви дивитесь по телевізору дискусію, чи вам теж хочеться взяти участь?
5. Коли ви дивитесь по телевізору передачу «Брейн-рінг», або «Своя гра», чи трапляється так, що ви можете відповісти на запитання провідного гравців?

6. Чи хороша у вас пам'ять?
7. Чи відчуваєте ви, що відчувають інші?
8. Чи буває з вами так, що у розпалі жвавої суперечки ви іноді починаєте захищати іншу точку зору лише тому, що вам подобається опонент?
9. Чи можете ви припинити плутану, безглузду розмову, виокремлюючи головне і, висловити це так, що всі зрозуміють і погодяться з вами?
10. Чи здається вам, що інші говорять надто повільно?
11. Чи прислухалися ви колись до власного голосу просто з інтересу, як він звучить?
12. Чи ви коли-небудь знімали себе на відео просто з інтересу, як ви тримаєтеся, як рухаєтеся, як виглядаєте зі сторони?
13. Чи траплялося вам першим починати аплодувати?
14. Чи любите ви розповідати іншим те, що знаєте самі? Чи вийшов би з вас гарний викладач?
15. Чи здатні ви мислити зоровими образами?
16. Чи здатні ви зараз поглянути у вікно та докладно описати, що побачили?
17. Чи цікаво вам виконувати вправу, запропоновану у попередньому питанні?
18. Чи хороший ви редактор? Чи можете ви, після опрацювання великого матеріалу, викласти його простою, зрозумілою мовою?
19. Чи любите ви почуватися господарем становища?
20. Чи здатні ви тримати себе в руках, опинившись у скрутному становищі? Чи можете ви спокійно відповідати на провокаційні запитання?
21. Чи подобається вам демонструвати свою роботу та пояснювати, як це зробили?
22. Чи подобається вам наочно демонструвати те, про що ви кажете? Чи хочеться вам «розіграти» те, що ви описуєте?
23. Чи оптиміст ви?
24. Чи доводилося вам виступати у шкільних/студентських спектаклях?
25. Чи дивитесь ви людям у вічі, коли до них звертаєтесь?
26. Чи дивляться люди у вічі вам, коли вони звертаються до вас?
27. Чи повертаються учасники наради у ваш бік, коли настає час підбивати його підсумки?

Кожна ствердна відповідь – 1 бал.

Скільки балів у вас?

Більше 13? – Блискуче. Вам буде легше за інших

Менше ніж 13? – Чудово. Вам буде цікавіше

Менше 8? – Супер! Ваші результати будуть найпомітнішим.

Тема заняття № 5

Взаємодії оратора та аудиторії. Невербальні техніки мовлення. Психологія комунікації

Актуальність: здатність донести власні судження та переконання, вміння працювати з аудиторією, через комунікацію встановлювати контакт з метою продуктивної взаємодії та взаєморозуміння – це невід’ємні складові впевненої та успішної особистості, яка здатна побудувати кар’єру та досягти успіхів у роботі. Правильне використання невербальних технік мовлення допоможуть у створенні сприятливої атмосфери спілкування та відкритої комунікації.

Цілі навчання:

- формувати уміння ефективної комунікації через використання невербальних технік (поза, жести, міміка, дистанція);
- ознайомити здобувачів освіти з прийомами активізації аудиторії;
- з’ясувати які компоненти є невід’ємними складовими успішної постаті оратора;
- проаналізувати які є види аудиторій та що впливає на тактику оратора під час промови.

Забезпечення вихідного рівня знань

Здобувач освіти повинен знати: основні аспекти, якими забезпечується успішний публічний виступ; об’єктивні та суб’єктивні причини психологічних перешкод, що можуть виникати у взаємодії з аудиторією; основні види характеристик аудиторій, які впливають на досягнення високого рівня взаємодії; критерії відповідності сучасної постаті оратора

Здобувач освіти повинен уміти: застосовувати прийоми активізації уваги аудиторії; використовувати кінетичну, тактильно-кінестетичну, ольфакторну, паралінгвістичну, екстралінгвістичну системи для досягнення мети промови; застосовувати стратегії тактики оратора на практиці.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с. <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Osipova-Oratorske-mistetstvo-2006.pdf> (дата звернення: 01.07.2022)

2. Середя Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2019, 304 с http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF (дата звернення 01.07.2022)

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Що таке риторичний (ораторський) трикутник за Арістотелем?

2. Чим визначається успіх публічного виступу?
3. Які є види аудиторій та як це впливає на підготовку риторика до промови?
4. Як фази стану уваги аудиторії впливають на побудову публічного виступу?
5. Чого не варто робити під час промови та яких правил варто дотримуватись?

Література:

Основна

1. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с. <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Osipova-Oratorske-mistetstvo-2006.pdf> (дата звернення: 01.07.2022)
2. Серєда Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2019, 304 с. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF (дата звернення 01.07.2022)

Додаткова

1. Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс: навч. посіб. Вінниця: Ніла ЛТД, 2017. 206 с. https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf (дата звернення 01.07.2022).

Інформаційні ресурси

1. Електронна адреса сайту університету: <http://vnmu.edu.ua>
2. Електронна адреса сайту бібліотеки університету: <http://library.vnmu.edu.ua>
3. Електронна адреса сайту кафедри українознавства: <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-українознавства>
4. Декілька порад з освоєння ораторської майстерності. Вправи для тренування мовного дихання <https://bogemasamara.ru/uk/neskolko-sovetov-po-osvoeniyu-oratorskogo-masterstva-uprazhneniya-dlya/>

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Вправи на відпрацювання дикції

А. Олівець

Зажати олівець між зубами паралельно лінії зубів. Читати текст з книги або декламувати вірш. Намагатися якомога чіткіше вимовляти усі звуки. Не забувати про різноманітність інтонації. Тренуватися кожного дня по 1 сторінці в день протягом не менше ніж 2-х тижнів.

Б . «Ковзаня № 1».

Вихідне положення - рот напіввідкритий. Виконання – натягніть верхню губу на передні зуби, потім повільним, плавним рухом підніміть її на

посмішку. Натягніть нижню губу на нижні зуби, потім повільним, плавним рухом відтягніть її вниз. Повторіть 5-6 разів.

В. «Ковзання № 2».

Вихідне положення - рот напіввідкритий. Виконання - одночасно натягніть на зуби верхню і нижню губи, потім плавним рухом, що ковзає, розкрийте губи «на посмішку». Повторіть 5-6 разів.

Завдання 2. Виконайте вправи з використанням рухів

Вченими давно доведено зв'язок між розвитком рухів та формуванням мовних навичок. Поєднання роботи над технікою мови з ритмічними рухами тіла дає добрий ефект і допомагає зняти напруженість, скутість. При роботі можна використовувати ходьбу, рухи рук і ніг, робити жести, що допомагають розумінню змісту мови.

А. Промовляння скоромовок або лічилок з диригуванням у такт мовлення (вказівний палець правої руки рухається вгору-вниз; рух-слово):

Батько тут, тато там,
Батько, тато тут і там.
Мама тут, мама там,
Мама, мама тут і там.
Батько тут, мама там,
Тату, мама тут і там;

Б. Промовляння лічилки з рухами:

Йшли, йшли, йшли (йти по колу, крок-слово);

Ми (широкий жест по колу) пиріг знайшли (злегка нахилитися вперед, руки протягнуті вниз).

Сіли, поїли (сісти на підлогу і зробити природний жест рукою) і далі пішли (встати, помах рукою вперед).

Існує ціла низка вправ, заснованих на імітації звуків та рухів різних природних ситуацій, наприклад:

а) уявним насосом накачайте шину велосипеда, роблячи руками звичні рухи і вимовляючи 3-3-3-3, 3-3-3-3, 3-3-3-3...;

б) короткими, уривчастими рухами стискайте "грушу пульверизатора", супроводжуючи рухи звуками Ф! Ф! Ф! Ф!...;

в) зобразіть, що ви рубанком стругаєте дошку: Ж-Ж-Ж-Ж! Ж-Ж-Ж-Ж!...;

г) покажіть, як ви косите траву: С-С-С-С! С-С-С-С!...;

д) натріть підлогу щіткою: Ш-Ш-Ш-Ш! Ш-Ш-Ш-Ш! Ш-Ш-Ш-Ш!

В. Підберіть рухи до наступної довгомовки:

Йшли з Африки до Саратова

Сім запеклих піратів.

бачать напис на стовпі;

Продовжуй і ти, і ти це.

Ішли з Африки до Саратова...

Якими рухами можна супроводжувати вірш А. Барто?

Лівою, правою

Лівою, правою!

Йде загін.

Йде загін.

Барабанник дуже радий.

Барабанить,

Барабанить.

Півтори години

Барабан... уже дірявий!

Завдання 3. Вконайте вправи на відпрацювання голосних та приголосних звуків

А. Звуки У - О.

А) Вус, вже, розум, вулик, цибуля, стілець, павук, думати, оцет, скриня, кулак, південний, юркий, в'юн, каюта, люк, салют, вісь, вир, охати, лом, злодій, бор, мовчки, простір, договір, сукно, клен, пальто, підйом, прийом.

Б) Бук - бік, тук - струм, сук - сік, купи - копи, гусак - гість, морс - Мурзін, цибуля - лоб, тур - торг, бум - бом, онук - у ніг, люк - ліг, люстра - Льоша .

В) Без наук, як без рук. Чужим розумом розумний не будеш. Дружба дружбою, а служба – службою. Май холодний — не будеш голодним. Червоне поле пшоном, а мова розумом.

Б. Звуки М, Н, Л, Р, Й.

А) Мак, мама, обман, лампа, м'ятий, милий, ніс, наш, сон, няня, низ, лак, місяць, лійка, Оля, біль, рана, рейка, ризик, гомон, ялина, майка, я, в'юн.

Б) Мама - м'яла, малий - м'ял, мило - мило, знаком - знайомий, Нана - няня, нити - нитка, ніс - ніс, лак - ляж, цибуля - люк, ялина - ялина, рад - ряд, рів - рев, шлюб - бряк, пожежа - пожежа, рак - лак, рука - цибулі, рів - лов, дарувати - видалити.

В) Мама Милу милом мила. Олена шукала шпильку, а шпилька впала під лавку. Прокинулася Уляна ні пізно, ні рано: всі з роботи йдуть, а вона тут як тут. Тридцять три кораблі лавірували, лавірували та не ловили. Іній ліг на гілки ялинки, голки за ніч побіліли.

Завдання 4. Підготуйте коротку промову на одну з тем:

1. Фільм, який варто подивитися.
2. Книга, яку не можна не прочитати.
3. За що я люблю своє місто (село)

Завдання 5. Підготуйте і виголосіть промову на одну із запропонованих тем (тривалість – до 10 хвилин); визначте, на яку аудиторію вона розрахована.

- Справжня красномовність не потребує ні дзвонів, щоб скликати народ, ні поліції, щоб підтримувати порядок (Емерсон).
- Моральність людини помітна з її ставлення до слова (Л. Толстой).
- Милосердя є кращим за справедливість (Л. Вовенарг).
- Найважча професія – бути людиною (Х. Марті).
- Формальна освіта допоможе вам вижити. Самоосвіта приведе вас до успіху (Д. Рон).
- Успіх приходить до людей, які прагнуть його (Н. Хілл).
- Усе в наших руках, через те їх не можна опускати (Коко Шанель).

Завдання 6. Виконайте тестові завдання до теоретичної частини матеріалу «Взаємодія оратора й аудиторії» с. 172 – 176 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. Із чим, на думку Цицерона, повинні поєднуватися знання в найкращого оратора?

- а) зі знаннями особливостей людини;
- б) з зовнішньою красою;
- в) з мораллю;
- г) з силою думки.

2. Укажіть на правильний перелік видів аудиторії:

- а) байдужа, ворожа, пасивна, активна;
- б) активна, пасивна, байдужа, комбінована;
- в) прихильна, нейтральна, активна, пасивна;
- г) байдужа, ворожа, комбінована, прихильна?

3. Завершіть речення: Існують такі мотиви поведінки...

- а) інтелектуальнопізнавальний, морально-дисциплінарний, емоційно-естетичний;
- б) культурний, психічний, суспільний;
- в) етичний, історичний, психологічний;
- г) усі відповіді правильні.

4. Які є способи активізації аудиторії?

- а) тактичні і стратегічні;
- б) суб'єктивні й об'єктивні;
- в) емоційні та нейтральні;
- г) логічні й психологічні.

5. Завершіть речення: Спіральний спосіб активізації аудиторії – це ...

- а) спосіб розгортання тези поступово, крок за кроком;
- б) спосіб багаторазового повторення однієї думки з додаванням нової інформації;
- в) спосіб розгортання думки від найменшого до найбільшого;
- г) спосіб розгортання думки шляхом зіставлення й протиставлення різних думок.

6. Який спосіб розгортання тези полягає в розчленуванні на частини, а потім в об'єднанні їх?

- а) ступеневий;
- б) спіральний;
- в) контрастний;
- г) пунктирний.

7. *Завершіть речення: Асоціативний спосіб – це ...*

- а) спосіб розгортання тези, який спирається на систему уявлень і образів у світосприйманні слухачів;
- б) спосіб розгортання тези поступово, крок за кроком;
- в) спосіб розгортання думки від найменшого до найбільшого;
- г) спосіб розгортання думки шляхом зіставлення й протиставлення різних поглядів.

8. *Який спосіб розгортання думки називають ступеневим?*

- а) поступовий, крок за кроком, рух думки від найменшого до найзагальнішого;
- б) спосіб багаторазового повторення однієї думки з додаванням нової інформації;
- в) спосіб розгортання тези, який спирається на систему уявлень і образів у світосприйманні слухачів;
- г) спосіб розгортання думки шляхом зіставлення й протиставлення різних поглядів.

9. *Яка реакція характеризується невключенням суб'єкта в предмет обговорення?*

- а) погоджувальна;
- б) байдужа;
- в) конфліктна;
- г) конструктивна.

10. *Яка реакція характеризується спалахом негативних реакцій суб'єкта?*

- а) погоджувальна;
- б) байдужа;
- в) конфліктна;
- г) конструктивна.

11. *Знання якого закону дозволяють ораторові знайти ефективні засоби впливу на аудиторію?*

- а) мовленнєвої комунікації;
- б) моделювання аудиторії;
- в) стратегічного;
- г) концептуального?

12. *Хто автор висловлювання: «Є три причини, що викликають довіру до мовця, – це розум, добродійність і доброзичливість...»?*

- а) Аристотель;
- б) Цицерон;
- в) Цезар;
- г) Прокопович.

13. *Знання якого закону розвиває вміння створити «портрет» будьякої аудиторії?*

- а) стратегічного;
- б) системно-аналітичного закон;
- в) закону моделювання аудиторії;
- г) концептуального.

14. Завершіть речення: Закон, що розвиває вміння створити атмосферу інтелектуальної й емоційної співтворчості, – це...

- а) тактичний;
- б) системно-аналітичний закон;
- в) закон моделювання аудиторії;
- г) концептуальний.

15. Знання якого закону розвиває вміння знайти ефективні засоби впливу на аудиторію?

- а) стратегічного;
- б) мовленнєвого закон;
- в) закону моделювання аудиторії;
- г) концептуального.

16. Завершіть речення: Створення умов для встановлення риторичного контакту – це завдання...

- а) докомунікативного етапу;
- б) етапу вступу;
- в) етапу основної частини;
- г) висновкового етапу.

17. До іншомовних назв доберіть українські відповідники:

- а) імпровізація 1) суперечка;
- б) інтеграційний 2) об'єднувальний;
- в) еристика 3) загальність;
- г) універсальність 4) несподіваний.

18. Скільки риторичних ідеалів можна визначити в античній риторичній?

- а) 4; б) 3; в) 2; г) 1.

19. Завершіть речення: Слов'янський риторичний ідеал найповніше сформований у...

- а) церковних заповідях;
- б) у 10 книгах «Про риторичне мистецтво» Ф. Прокоповича;
- в) у «Риторичній» невідомого автора 1620 р.;
- г) у «Повісті минулих літ».

20. Скільки риторичних ідеалів можна визначити в античній риторичній?

- а) 4; б) 3; в) 2; г) 1?

21. Яку основну вимогу до оратора висуває гомілетика?

- а) знання правил поведінки;
- б) відповідність морально-етичному канону;
- в) релігійна визначеність;
- г) любити своїх слухачів.

22. Скільки риторичних ідеалів діє на сучасному етапі?

- а) 1; б) 4; в) 3; г) 2.

23. Який спосіб запам'ятовування промови є найменш ефективним?

- а) мнемотехнічний;
- б) логічний;
- в) механічний;
- г) логічний і механічний?

24. Кого вважають засновником мнемотехнічного способу запам'ятовування?

- а) Симоніда Кеоського;
- б) Аристотеля;
- в) Сократа;
- г) Квінтіліана.

25. Який оптимальний термін промови без перерви?

- а) 30-40 хв.;
- б) 20-30 хв.;
- в) 15-20 хв.;
- г) 10 хв.

Завдання 7. Виконайте тест до теоретичного матеріалу «Зовнішня культура оратора» с. 181 – 206 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. Яку пораду варто врахувати на початку промови?

- а) знати напам'ять всю промову;
- б) мати перед собою текст промови;
- в) продумати всі рухи, жести;
- г) знати напам'ять перші вислови, рухи, жести.

2. На якому етапі виступу варто вперше використати психологічну паузу?

- а) під час вступу;
- б) під час виголошення;
- в) на завершальному;
- г) не варто використовувати.

3. Що може допомогти при надмірному хвилюванні:

- а) підготовка рятівних рухів, поз, додаткових предметів, щоб зайняти руки;
- б) читання промови дослівно;
- в) звернення до слухачів;
- г) коротка пауза, глибокий вдих-видих.

4. Щоб уникнути однотонності звучання, промовець повинен:

- а) робити часто паузи;
- б) добирати влучний мовний матеріал;
- в) виробляти власні прийоми поєднання слів і виразів;
- г) постійно думати про сутність того, що говорить.

5. Що таке модуляція?

- а) правила дихання і вимови;
- б) зміна тональності, сили, ритму, звучності голосу;
- в) уміння говорити по тактах;

г) порядок у словах монологу.

6. За переконанням Цицерона, «надати красу самому мовленню» можна завдяки...

- а) диханню промовця;
- б) добору словесного матеріалу;
- в) добору художньо-виражальних засобів;
- г) дотримання такту.

7. Завершіть речення: Виходячи до аудиторії, не можна...

- а) поправляти зачіску;
- б) бігти;
- в) починати говорити;
- г) усі відповіді правильні.

8. Ходити аудиторією можна, щоб...

- а) повідомити певний смисловий блок;
- б) зацікавити;
- в) привернути увагу;
- г) немає правильної відповіді.

9. Скільки часу можна рухатись по аудиторії?

- а) 20-30 %;
- б) 40-50 %;
- в) 60-70 %;
- г) 70-80 %.

10. Які типи жестів є?

- а) механічні;
- б) ілюстративні;
- в) механічні, емоційні й ілюстративні;
- г) логічні і механічні.

11. Які жестів варто використовувати під час виступу?

- а) механічні;
- б) ілюстративні;
- в) емоційні;
- г) усі відповіді правильні.

12. Хто визначив жести, яких треба уникати під час виступу?

- а) І. Томан;
- б) І. Стернін;
- в) Г. Сагач;
- г) П. Сопер.

13. Що найбільшою мірою допомагає слухачеві декодувати метاپовідомлення?

- а) мова тіла;
- б) слово;
- в) голос;
- г) слово і голос.

14. Як називається сукупність жестів, мімічних і пантонімічних рухів, що передають певні значення?

- а) кінесика;
- б) просодика;
- в) таксика;
- г) проксеміка.

15. Як називається сукупність ритміко-інтонаційних аспектів мовлення?

- а) кінесика;
- б) просодика;
- в) таксика;
- г) проксеміка.

16. Що належить до інтонаційних засобів виразності?

- а) паузи;
- б) тон;
- в) темп;
- г) тембр.

17. За допомогою звукових засобів передається ...

- а) 55 % інформації;
- б) 7 % інформації;
- в) 38 % інформації;
- г) 25 % інформації.

18. За допомогою міміки і жестів можна передати ...

- а) 55 % інформації;
- б) 45 % інформації;
- в) 30 % інформації;
- г) 15 % інформації.

19. Оратор не повинен стояти ближче ніж ...

- а) 45 см;
- б) 100 см;
- в) 120 см;
- г) 200 см.

20. Хто є автором висловлювання: «Найкращий спосіб досягнути успіху – виконувати поради, які даємо іншим»?

- а) І. Томан;
- б) Д. Карнегі;
- в) Г. Тейлор;
- г) Ф. де Ларошфуко

21. Скільки слів проголошує оратор під час оптимального темпу мовлення?

- а) 70;
- б) 80;
- в) 100;
- г) 120.

22. У якому розділі «Риторики» Г. Сагач уміщено вправи на оволодіння технікою мовлення?

- а) Золотий гомін;

- б) просодика;
- в) таксика;
- г) проксеміка.

23. *«Ефект рамки» полягає в тому, що найкраще запам'ятовуються*

- а) початок і кінець промови;
- б) початок і середина промови;
- в) середина і кінець промови;
- г) усі відповіді правильні.

24. *Скільки відсотків інформації не засвоюють слухачі, якщо інтонація не відповідає змісту промови?*

- а) 30-40 %;
- б) 50-60 %;
- в) 40-50 %;
- г) 60-70 %.

25. *Знайдіть відповідність між словами першого і другого стовпчиків:*

а) проксеміка	1) рух;
б) кінесика	2) наголос, приспів;
в) такесика	3) близькість;
г) просодика	4) торкання.

Тема заняття № 6

Дебати

Актуальність: практичне оволодіння навичками ведення полеміки, дискусії, дебатів сприяє вихованню особистості з комунікативно-лідерськими якостями, яка здатна до ефективного переконання з допомогою слова, до самостійного мислення, акумуляції найважливіших здобутків задля досягнення визначеної мети. У процесі оволодіння майстерністю ведення та участі у суперечках формується здатність пошуку оптимальних шляхів розв'язання будь яких кризових ситуацій.

Цілі навчання:

- ознайомити з правилами ведення полеміки, дискусії, дебатів;
- формування вмінь і навичок використання цитат та тез у власних висловлюваннях з інформативною та доказовою метою;
- опанування комунікативною, соціокультурною, професійною компетенцією на початковому етапі в межах професійно орієнтованих завдань, та на просунутому етапі, за межами навчальної установи;
- визначення способів підготовки до різних видів суперечок;
- відпрацювати основні способи захисту від маніпуляції;
- розширити знання з культури ораторського мистецтва.

Забезпечення вихідного рівня знань

Здобувач освіти повинен знати: теоретичну основу різних видів дебатів та правилами їх проведення; вимоги до проведення дискусії, полеміки, дебатів та правила їх проведення.

Здобувач освіти повинен уміти: будувати власну промову в межах полеміки, дискусії, диспуту; грамотно викладати свою думку, аргументовано відстоювати власну позицію та коректно захищати власну позицію по відношенню до опонентів в суперечка.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Ознайомитесь з різними видами дебатів та правилами їх проведення: 1. Оксфордські дебати як варіант дебатів «за і проти». 2. Дискусія. за методом «Акваріум». 3. Панельна дискусія. 4. Пленарне обговорення. 5. Неформальне обговорення. 6. Сократівська дискусія. Матеріали доступні за посиланням <https://klasnashkola.eu/wp-content/uploads/2017/05/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%96%D1%97-%D1%82%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D1%82%D0%B8.pdf> (дата звернення 15.08.2022)

2. Підготуйте тези «за» і «проти» по темі «Раннє ампутування кінцівок з протезуванням чи збереженням кінцівки із значним порушенням її функції». Якій точці зору ви надаєте перевагу?

Перегляньте виступ Андрій Демчук «Досягти неможливого» (17 хв.) за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=RoPUzhuJ3c8>

Чи змінилась ваша думка після перегляду промови?

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Перегляньте ролик «Полеміка. Дискусія. Дебати» за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=gDaPgaTJcHA> (тривалість 12 хв.)

2. Перегляньте відео лектора Олександра Желіба «Дискусія та дебати в освітньому процесі» (тривалість 1 година) за посиланням https://www.youtube.com/watch?v=PPPdp_Pp9M За потреби законспекуйте основні визначення та положення наданої інформації.

3. Debate + Урок №2 Що таке дебати (тривалість 3 хв.) <https://www.youtube.com/watch?v=bG6fZo8JTXs>

4. Мистецтво дебатів. Як в США вчать дебатовати? (тривалість 4 хвилини) <https://www.youtube.com/watch?v=DLPANGPCpno>

5. Маніпуляція. Як подолати Маніпуляції у Спілкуванні? (тривалість 6 хв.) <https://www.youtube.com/watch?v=bNoyfZ3mDOK>

Література:

Основна

1. Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс: навч. посіб. Вінниця: Ніла ЛТД, 2017. 206 с.

2. Серета Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2019, 304 с.

Додаткова

1. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с.

Інформаційні ресурси

1. Електронна адреса сайту університету: <http://vnmu.edu.ua> (дата зверення 1.08.2022)

2. Електронна адреса сайту бібліотеки університету: <http://library.vnmu.edu.ua> (дата зверення 1.08.2022)

3. Електронна адреса сайту кафедри українознавства: <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-українознавства> (дата зверення 1.08.2022)

4. Декілька порад з освоєння ораторської майстерності. Вправи для тренування мовного дихання <https://bogemasamara.ru/uk/neskolko-sovetov-po-osvoeniyu-oratorskogo-masterstva-uprazhneniya-dlya/> (дата зверення 1.08.2022)

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Виконайте вправи на відпрацювання техніки мовлення.

А. Артикуляційна гімнастика

Провести артикуляційну гімнастику за наступним алгоритмом:

- масаж обличчя;
- «сопілочка» – «посмішка»;
- «сопілочка» вправо, вліво, по колу;
- «завіса – зуби»;
- «язик – зуби»;
- «позіхання» з закритим ротом.

Б. Тренування мови.

Початкове положення - язик укладається «лоточком» у роті, кінчик язика стосується нижніх зубів, рота розкрито на два пальці (≈ 3 см), нижня щелепа абсолютно нерухома. Виконання - кінчик язика підніміть вгору - до твердого піднебіння, потім праворуч, ліворуч - у щоку і знову поверніть у вихідне положення. Повторіть 4 рази.

Всі вправи спочатку робіть з дзеркалом, рухи повинні бути повільними і плавними. Якщо якісь вправи не виходять, не впадайте у відчай, знову і знову повторюйте їх.

Завдання 2. Вимовте скоромовки з важкими поєднаннями або чергуваннями приголосних звуків:

1. Надворі трава, на траві дрова; не рубай дрова посеред двору.
2. Розкажіть про покупки. — Про які покупки? — Про покупки, покупки, про покупки мої.
3. Толком тлумачити, та без толку розтлумачувати.
4. У ставку у Полікарпа — три караси, три коропа.
5. Краб крабу зробив граблі, подарував граблі крабу. - Грабуй граблями гравій, краб!
6. Купи стос пік.
7. Летять три пташки через три порожні хатинки.
8. Наш Полкан влучив у капкан.
9. Стоїть копиця з підкопиночком, а під копною перепілка з перепеляточком.
10. Стоїть, стоїть біля воріт бик тупогубоширокот.
11. Зшитий ковпак, в'язаний ковпак, та не по-ковпаковськи; вилитий дзвін, кований дзвін, та не по-дзвонівськи; треба ковпак перековпакувати і перевиковпакувати, над дзвін переколоколувати і перевиколокувати.

Завдання 3. Вимовте фрази, що складаються з одних ударних складів, спочатку повільно, потім швидко:

Тоді співав дрізд. Того року тут був град. Дуб був старий. Всім був Петро. Вмить клуб повн. Мох приховав гриб. Дід став старим. Ваш гість узяв тростину. Хвиль сплеск - бризок блиск! Сто верст схопитися.

Завдання 4. Виконайте вправи для відпрацювання голосних та приголосних звуків.

А. Звук Щ .

А) Щавель, річ, шука, щастя, пищить, щітка, плащ.

Б) Щипці та кліщі - ось наші речі. Де щи - тут і нас шукай. Вовки нишпорять — їжу шукають.

Б. Звук Ч.

А) Година, чуйна, часта, бджілка, мова, по батькові, чари.

Б) Вітер – вечір, тісно – чесно, тим – чим, тітка – щітка, чуйно – шубка.

В) Чотири чорненьких замурзаних креслень креслили чорним чорнилом креслення надзвичайно чисто. У чотирьох черепашок по чотири черепашонки.

В. Звук Ц.

А) Цапля, цілий, цар, цирк, блюдце, купатися, квіти.

Б) Цапля - шабля, цок - сік, ціль - сіль, колір - світло, цирк - сир, вулиця - лисиця.

В) Молодець проти овець, а проти молодця сам вівця. Чапля чахла, чапля сохла. Не великий птах синиця, та розумниця.

Завдання 5. За допомогою скоромовок можна ефективно тренувати дикцію (чітка вимова слів та звуків). Читання скоромовок виробляє правильну артикуляцію (роботу мовних органів при утворенні звуків мови) та позбавляє застережень.

Відпрацювання звуків [з, с, ж, ш, ч, щ, ц].

1. У Сені та Сані в мережах сом із вусами.
2. Щастить Сеньку Саньку з Сонькою на санчатах. Санки стриб, Сеньку з ніг, Саньку в бік, Соньку в лоб, все в кучугуру.
3. Осип охрип, а Архіп осип.
4. Не хоче косою косити косою, каже, коса коса.
5. Сачок зачепився за сучок.
6. По сімох у сани сіли самі.
7. З кузова в кузов йшло перевантаження кавунів. У грозу в багнюці від вантажу кавунів розвалився кузов.
8. Дві річки: Вазуза з Гжатью, Вазуза з Гжатью.
9. Ішла Саша по шосе і смоктала сушку.
10. Чапля чахла, чапля сохла, чапля здохла.
11. Йшли сорок мишей, знайшли сорок грошей
12. Шістнадцять йшли мишей і шість знайшли грошей.
13. Лусочки у щучки, щетинки у чухки.
14. Чверть четверика гороху без червоточинки.
15. Інцидент із інтендантом.
16. Прецедент із претендентом.
17. Костянтин констатував.
18. У їжака їжата, в ужака ужата.
19. Моторошно жуку жити на суку.

20. Двоє щенят щок до щок щипають щітку в куточку.
21. Марно намагається щук ущемити лящ.
22. Гудить жужелиця, дзижчить, та не крутиться.
23. Яшма в замші замшала.

Завдання 6. Поясніть значення і вживання іншомовних слів [1, с. 138].

Адоптація, адаптація, акумулювати, аналогія, аутсайдер, брифінг, брокер, вокабулярій, глосарій, дискурс, лунатик, маркетинг, менеджмент, моніторинг, ортодокс, прес-реліз, регламент, резонанс, рейтинг, ретроспектива, специфіка, спорадичний, тезаурус, унітарний, філігранний, функціонувати, харизма.

Завдання 7. Складіть речення з кожним словом, поясніть їхнє значення і вживання [1, с. 138].

Вірний – правильний, завдання – задача, питання – запитання, головний – основний, крайній – останній, взаємини – відносини – стосунки – відношення – ставлення, виключення – виняток, витікати – впливати, погіршення – погіршення, нагода – пригода, обумовлювати – зумовлювати.

Завдання 8. Відредагуйте словосполучення [1, с. 138].

Більш демократичний керівник, виборча компанія, в кінці кінців, втратити бдимість, діючий закон, запланувати такі міроприємства, із-за неухважності, любий із нас знає, навчати на іноземній мові, називати по імені, на протязі слідкуючої перерви, на слідуючий раз, не мішай працювати, один з п'ятидесяти, по власному бажанню, подавляюча більшість, при будь-яких обставинах, прийти по справі, разом з другими студентами, співставляти результати, текучість кадрів, у крайньому разі, у сторону університету, учитель по покликанню, це дійсно так.

Завдання 9. Виконайте тест до практичної частини матеріалу «Оцінка рівня товаришкості» с. 253 – 254 за посиланням http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF

Завдання 10. Виконайте тестові завдання до теоретичної частини матеріалу «Доказ у публічному виступі» с. 164 – 168 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. *Завершіть речення: Теза – це ...*

- а) етап, частина міркування;
- б) положення, що потребує доказу;
- в) положення, яке потребує додаткового розгортання;
- г) положення, яке не потребує доказу.

2. *У якому рядку подано визначення поняття аргумент?*

- а) положення (мовні висловлювання чи текст), яке стосується тези й обґрунтовує її;
- б) етап, частина міркування;

- в) положення, яке потребує додаткового розгортання;
- г) положення, яке не потребує доказу.

3. *Аргументація – це ...а) положення, що потребує доказу;*

- б) основна ідея, яку розгортають у висловлюванні;
- в) положення, яке потребує додаткового розгортання;
- г) майстерний добір переконливих доказів.

4. *Які типи аргументації виділяють:*

- а) складна, проста;
- б) опосередкована, безпосередня;
- в) суб'єктивна, об'єктивна;
- г) логічна, аналогічна?

5. *Завершіть речення: Залежно від процедури обґрунтування розрізняють...*

- а) пряму і непряму аргументацію;
- б) симптоматичну, причинну і аналогічну аргументацію;
- в) емпіричну і теоретичну аргументацію;
- г) усі відповіді правильні.

6. *Завершіть речення: Залежно від форми (схеми) розрізняють...*

- а) пряму і непряму аргументацію;
- б) симптоматичну, причинну і аналогічну аргументацію;
- в) емпіричну і теоретичну аргументацію;
- г) усі відповіді правильні.

7. *Залежно від способу обґрунтування розрізняють:*

- а) пряму і непряму аргументацію;
- б) симптоматичну, причинну і аналогічну аргументацію;
- в) емпіричну і теоретичну аргументацію;
- г) усі відповіді правильні.

8. *Знайдіть відповідність між словами першого і другого стовпчиків:*

а) інфантильний	1) творчий;
б) конструктивний	2) мимовільний;
в) рефлексивний	3) прихований;
г) рецесивний	4) байдужий.

9. *Який із законів не належить до логічних:*

- а) закон тотожності;
- б) закон чіткої аргументації;
- в) закон суперечності;
- г) закон виключення третього;
- д) закон достатньої підстави?

10. *Усяка сутність збігається сама з собою – це ...*

- а) закон тотожності;
- б) закон суперечності;
- в) закон виключення третього;
- г) закон чіткої аргументації.

11. *Ніяке судження не може бути одночасно істинним та помилковим – це ...*

- а) закон тотожності;
- б) закон суперечності;
- в) закон виключення третього;
- г) закон чіткої аргументації.

12. Закон виключення третього формулюється так:

- а) істинним буває або вислів, або його заперечення;
- б) будь-яке завершене висловлення зберігає свою форму і значення в межах певного визначеного контексту;
- в) ніяке судження не може бути одночасно істинним та помилковим;
- г) жодне явище не може виявитись істинним, жодне твердження – справедливим без достатнього обґрунтування.

13. У якому столітті сформульовано закон достатньої підстави?

- а) XVII;
- б) XVIII;
- в) XIX;
- г) XXI.

14. Хто сформулював закон достатньої підстави?

- а) Аристотель;
- б) Лейбніц;
- в) Ф. Прокопович;
- г) Платон.

15. Закон достатньої підстави формулюється так:

- а) судження не може бути одночасно істинним та помилковим;
- б) будь-яке завершене висловлення зберігає свою форму і значення в межах певного визначеного контексту;
- в) істинним буває або вислів, або його заперечення;
- г) жодне явище не може виявитись істинним, жодне твердження – справедливим без достатнього обґрунтування.

16. До іншомовних назв доберіть українські відповідники

- а) аргументація 1) подібний;
- б) аналогічний 2) обґрунтування;
- в) апелювання 3) загальність;
- г) універсальність 4) звертання.

17. У якому рядку подано логічну помилку I типу (унаслідок неточного визначення предмета чи поділу понять):

- а) заперечення замість визначення;
- б) первинна неправда;
- в) підміна тези;
- г) немає правильної відповіді.

18. У якому рядку подано логічну помилку II типу (у структурі силогізму)?

- а) «коло» в доказі;
- б) плеоназм;
- в) змішування істотного з випадковим;
- г) заперечення замість визначення.

19. Хто з античних риторів стверджував про доцільність використання аргументів «за» і «проти»?

- а) Платон;
- б) Цицерон;
- в) Демосфен;
- г) Аристотель.

20. Серцевиною тактичної підготовки промови є:

- а) формулювання тез;
- б) аналіз попереднього досвіду;
- в) формулювання цілей;
- г) аргументація.

21. У якому рядку записано аргументи до етосу?

- а) аргумент до особи, аргумент до авторитету;
- б) аргумент до жалю, аргумент до публіки;
- в) аргумент до сили, аргумент до авторитету;
- г) аргумент до особи, аргумент до вигоди.

22. У якому рядку записано аргументи до пафосу?

- а) аргумент до особи, аргумент до вигоди;
- б) аргумент до жалю, аргумент до публіки;
- в) аргумент до сили, аргумент до авторитету;
- г) аргумент до особи, аргумент до авторитету.

23. У якому рядку записано аргументи до логосу?

- а) офіційні документи, статистичні відомості;
- б) аргумент до жалю, аргумент до публіки;
- в) аргумент до особи, аргумент до авторитету;
- г) аргумент до особи, аргумент до вигоди.

24. Які аргументи вважають коректними?

- а) аргументи до логосу;
- б) аргументи до пафосу;
- в) аргументи до етосу;
- г) усі відповіді правильні.

25. Завершіть речення: Процес виведення тез із аргументів – це...

- а) рефлексія;
- б) релаксація;
- в) демонстрація;
- г) аргументація.

Завдання 11. Виконайте тест до теоретичної частини матеріалу «Риторика діалогу. Еристика» с. 168 – 172 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. Кого з античних мислителів вважають майстром діалектичної суперечки?

- а) Сократа;
- б) Аристотеля;
- в) Демокрита;

г) Цицерона.

2. Еристика – це ...

- а) мистецтво полемізувати;
- б) мистецтво спілкування;
- в) мистецтво переконання;
- г) мистецтво складати промову.

3. Кого називали софістами?

- а) учителів мудрості;
- б) платних учителів;
- в) тих, хто писав захисні промови;
- г) учителів співів.

4. Скільки видів суперечки виокремлював Аристотель?

- а) 2; б) 3; в) 4; г) 5.

5. Яка мета софістичної суперечки?

- а) позірна мудрість заради слави;
- б) досягнення істини;
- в) суперечка заради перемоги;
- г) суперечка заради переконання.

6. У чому полягає мета діалектичної суперечки?

- а) позірна мудрість заради слави;
- б) досягнення істини;
- в) суперечка заради перемоги;
- г) суперечка заради переконання.

7. Яка мета еристичної суперечки?

- а) позірна мудрість заради слави;
- б) досягнення істини;
- в) суперечка заради перемоги;
- г) суперечка заради переконання.

8. Установіть авторство крилатих висловів:

а) Друг – це другий Я	1) Зенон;
б) Друг – це одна душа, яка живе у двох тілах	2) Аристотель;
в) Життя наше – боротьба	3) Евріпід;
г) Ніщо не цвіте вічно	4) Цицерон.

9. Знайдіть відповідність між словами першого і другого стовпчиків:

а) еристика	1) метод ведення діалогу;
б) полеміка	2) мистецтво сперечатися;
в) евристика	3) учасник суперечки;
г) пропонент	4) войовничий.

10. Встановіть відповідність між поняттям та його визначенням:

- а) патристика 1) відірвані від життя розмірковування;
- б) апологети 2) палкі захисники ідеї;
- в) схоластика 3) сукупність доктрин отців церкви;
- г) софізм 4) логічна помилка.

11. Хто автор «еристичної діалектики»?

- а) Е. Кант;

- б) Аристотель;
- в) С. Поварнін;
- г) А. Шопенгауер.

12. Завершіть речення: Евристика – це ...

- а) метод ведення діалогу;
- б) мистецтво сперечатися;
- в) мистецтво переконання;
- г) мистецтво скласти промову.

13. Знайдіть відповідність між автором і назвою твору

а) «Еристика. Мистецтво полеміки»	1) І. Томан;
б) «Еристика, або мистецтво сперечатися»	2) І. Хоменко;
в) «Спор. О теорії і практиці спору»	3) А. Шопенгауер;
г) «Мистецтво говорити»	4) С. Поварнін.

14. Хто автор твору «Про софістичні спростування»?

- а) Сократ;
- б) Аристотель;
- в) Платон;
- г) Цицерон.

15. Завершіть речення: Психологічний вплив на опонента, спрямований на сприйняття ним тієї чи тієї ідеї – це...

- а) переконливість;
- б) доказовість;
- в) аргументація;
- г) рекреація.

16. Хто запропонував розмежовувати етичні та неетичні засоби ведення суперечки?

- а) Е. Кант;
- б) Аристотель;
- в) С. Поварнін;
- г) А. Шопенгауер.

17. Завершіть речення: Ворожа суперечка – це...

- а) диспут;
- б) дискусія;
- в) полеміка;
- г) дебати.

18. Завершіть речення: Публічна суперечка на наукову, літературну чи іншу тему – це ...

- а) диспут;
- б) дискусія;
- в) полеміка;
- г) дебати.

19. Установіть авторство крилатих висловів:

а) Кожен чує тільки те, що розуміє	1) Плавт;
б) Найкраща прикраса – чиста совість	2) Цицерон;
в) Жити лише для себе – не значить жити	3) Менандр;

г) Жити – значить боротися

4) Сенека Молодший.

20. Хто автор висловлювання «Навчися слухати, і ти зможеш мати користь навіть від тих, хто говорить погано»?

а) Плутарх;

б) Аристотель;

в) Сенека Молодший;

г) Цицерон.

21. Як класифікують суперечку за формою?

а) полеміка, дискусія, дебати;

б) суперечка-монолог, суперечка-діалог, суперечка-полілог;

в) усна суперечка, письмова суперечка;

г) полеміка, суперечка-діалог, письмова суперечка.

22. Як класифікують суперечку за способом ведення суперечки?

а) полеміка, дискусія, дебати;

б) суперечка-монолог, суперечка-діалог, суперечка-полілог;

в) усна суперечка, письмова суперечка;

г) полеміка, суперечка-діалог, письмова суперечка.

23. Завершіть речення: Суперечки, що виникають під час обговорення доповідей, виступів на зборах, засіданнях, конференціях – це...

а) дебати;

б) дискусія;

в) диспут;

г) полеміка, суперечка-діалог, письмова суперечка.

24. Як класифікують суперечку за кількістю учасників?

а) полеміка, дискусія, дебати;

б) суперечка-монолог, суперечка-діалог, суперечка-полілог;

в) усна суперечка, письмова суперечка;

г) полеміка, суперечка-діалог, письмова суперечка.

25. Як класифікують суперечку за метою?

а) суперечка-монолог, суперечка-діалог, суперечка-полілог;

б) полеміка, дискусія, дебати;

в) усна суперечка, письмова суперечка;

г) полеміка, суперечка-діалог, письмова суперечка.

Тема заняття № 7 Систематизація вивченого

Актуальність: ораторське мистецтво безумовно є фундаментом для формування всебічно розвинутого фахівця, лідера в різних сферах діяльності. Розвиток комунікативної та мисленнєвої діяльності, формування лідерських якостей є сучасною стратегією освітнього процесу в навчальних установах. Засвоєння відповідної теоретичної бази та відпрацювання набутих знань на практиці забезпечує ефективне формування риторичної компетенції.

Цілі навчання:

- поглибити знання з риторики та ораторського мистецтва;
- засвоїти основні правила та техніки побудови публічних виступів;
- сформувати комунікативну компетенцію відповідно до майбутнього професійного фаху;
- удосконалювати навички переконливого мовлення з допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації;
- формувати інтерес до поглибленого вивчення особливостей професійного та міжособистісного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Здобувач освіти повинен знати: історію розвитку риторики; види ораторського мистецтва; критерії культури мови, форми реалізації вербальної та невербальної комунікації; допустимі методи маніпуляції, що використовуються у публічному спілкуванні.

Здобувач освіти повинен уміти: грамотно будувати власний виступ відповідно до заданої теми та мети; володіти сучасними навичками ратора; удосконалювати власні навички ораторської майстерності; використовувати набуті знання та вміння як у професійній діяльності так і в особистому спілкуванні

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

1. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с. <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Osipova-Oratorske-mistetstvo-2006.pdf> (дата звернення: 01.07.2022)

2. Серєда Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2019, 304 с. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF (дата звернення 01.07.2022)

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

Ознайомтесь з тестами, що дозволяють здійснити оцінювання комунікативних якостей бізнес-лідера:

1. Багатофакторний особистісний опитувальник Р. Кеттела 16 PF.
2. Тест-опитувальник «Комунікативні та організаторські схильності (КОС-2)».
3. Тест-опитувальник Т. Лірі «Комунікативні та організаторські якості у міжособистісних відносинах».
4. Методика Q-сортування.
5. Методика «Психологічна оцінка організаторськи здібностей особистості в рамках групи» Л. Уманського, А. Лутошкіна, А. Чернишова, Н. Фетіскіна.
6. «Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності» (модифікований варіант Н. Фетіскіна).
7. Методика діагностики оцінки самоконтролю у спілкуванні М. Снайдера.
8. Тест комунікативних умінь Л. Міхельсона (переклад і адаптація Ю. З. Гільбуха).
9. Шкала Р. Еріксона для оцінки комунікативних мовленнєвих навичок «Карта контролю стану мовлення» (адаптація В.Калягіна та Л. Мацько).
10. Оцінка рівня комунікабельності В. Ряховського.
11. Діагностика комунікативної толерантності В. Бойка.
12. Методика діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні В. Бойка.
13. Тест «Визначте, до якого типу оратора ви відносите себе».

Література:

1. Конівіцька Т.Я. Підготовка до публічного виступу : практичний посібник для студентів-психологів. Львів, ЛДУ ДЖД. 2019, 133 с <https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/7132> (дата звернення 01.07.2022)
2. Осипова Н. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге. Харків: Одиссей, 2006. 144 с. <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Osipova-Oratorske-mistetstvo-2006.pdf> (дата звернення: 01.07.2022)
3. Серeda Н. В. Основа ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2019, 304 с. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47845/1/Book_2020_Sereda_Oratorska_maisternist.PDF (дата звернення 01.07.2022)

Додаткова

1. Прокопчук Л. В. Риторика. Модульний курс: навч. посіб. Вінниця: Ніла ЛТД, 2017. 206 с. https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf (дата звернення 01.07.2022).

Інформаційні ресурси

1. Електронна адреса сайту університету: <http://vnmu.edu.ua> (дата звернення 1.08.2022)
2. Електронна адреса сайту бібліотеки університету: <http://library.vnmu.edu.ua> (дата звернення 1.08.2022)
3. Електронна адреса сайту кафедри українознавства: <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-українознавства> (дата звернення 1.08.2022)
4. Декілька порад з освоєння ораторської майстерності. Вправи для тренування мовного дихання. <https://bogemasamara.ru/uk/neskolko-sovetov-po-osvoeniyu-oratorskogo-masterstva-uprazhneniya-dlya/> (дата звернення 1.08.2022)

Вправи і завдання до теми

Завдання 1. Вимовте скоромовки й чистомовки спочатку беззвучно, а потім уголос, чітко артикулюючи:

1. Бик тупий, тупогуб, тупогубенький бичок.
2. У бика біла губа була тупа.
3. Прийшов Прокіп – кипів кріп, пішов Прокіп – кипів кріп.
4. Як при Прокопі кипів кріп, так і без Прокопа кипів кріп.
5. Редька рідко росла на грядці, грядка рідко була в порядку.
6. Надворі трава на траві дрова, не рубай дрова на траві двору.
7. По шосе Сашко йшов, Машу на шосе знайшов.
8. На горі Арарат рвала Варвара виноград.
9. Перчив, перчив – доки не переперчив.
10. Краб у рака гроші брав, раку гроші краб віддав.
11. Фотограф фотоапаратом вмів добре фотографувати.
12. Був собі цебер, та й переполуцеберився.
13. Щедрий дощик площу полоще.
14. Жваво жатка жито жне. Жатку жнець не дожене.
15. Мішок на мішку – мішки в порошок. Порошок, як борошно, – від борошна борошно.
16. Борщик у горщику, щавель у горщику. А до борщу ще й по лящу.
17. Біжать стежини поміж ожини. І вже у Жені ожина в жмені.

Завдання 2. Виконайте тест до теоретичної частини матеріалу «Риторика як наука і навчальна дисципліна» с. 51 – 58 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. Риторика як лінгвістична наука зародилася:

- а) у Давньому Римі;
- б) у Давній Греції;
- в) у Київській Русі;
- г) у країнах Сходу.

2. Предметом вивчення риторики в горизонтальному вимірі є:

- а) основні роди промов;
- б) жанрові види промов;

- в) технологія й методика підготовки до виголошення промов;
- г) основні розділи класичної риторики.

3. *Предметом вивчення риторики у вертикальному вимірі є:*

- а) основні роди промов;
- б) жанрові види промов;
- в) технологія й методика підготовки до виголошення промов;
- г) основні розділи класичної риторики.

4. *Основними поняттями класичної риторики є:*

- а) елокуція, інвенція, акція;
- б) логос, етос, пафос, топос;
- в) судові, дорадчі, похвальні промови;
- г) виклад, аргумент, теза.

5. *Кого з античних мислителів уважають засновником риторичної науки?*

- а) Софокла;
- б) Аристотеля;
- в) Демокрита;
- г) Цицерона.

6. *Логос – це ...*

- а) риторичне поняття, що означає загальне місце в промові;
- б) засоби впливу, що апелюють до почуттів;
- в) часово-просторові мовні ситуації і їхній опис у промові;
- г) засоби впливу, що апелюють до розуму.

7. *Пафос – це ...*

- а) риторичне поняття, що означає загальне місце в промові;
- б) засоби впливу, що апелюють до почуттів;
- в) часово-просторові мовні ситуації і їхній опис у промові;
- г) засоби впливу, що апелюють до розуму.

8. *Етос – це ...*

- а) риторичне поняття, що означає загальне місце в промові;
- б) засоби впливу, що апелюють до почуттів;
- в) засоби впливу, що апелюють до моральних принципів;
- г) засоби впливу, що апелюють до розуму.

9. *Топос – це...*

- а) риторичне поняття, що означає загальне місце в промові;
- б) організація слів, колонів та періодів за принципом упорядкування;
- в) троп, описовий зворот мовлення;
- г) ставлення оратора до своєї ідеї, яку передає слухачам.

10. *Серцевиною красномовства називають...*

- а) диспозицію;
- б) інвенцію;
- в) меморію;
- г) елоквенцію.

11. Закони мовного вираження предмета спілкування розкриваються в
- а) диспозиції;
  - б) інвенції;
  - в) акції;
  - г) елокуції.

12. Добір і розташування матеріалу виступу – це...

- а) диспозиція;
- б) інвенція;
- в) акція;
- г). меморія.

13. Установіть авторство крилатих висловів:

а) Найкраща прикраса – чиста совість	1) Цицерон;
б) Я – тобі, ти мені	2) Гомер;
в) Сміливість – початок перемоги	3) Сенека Старший.

14. Знайдіть відповідність між словами першої і другої колонок:

а) інвенція	1) розташування;
б) диспозиція	2) винахід;
в) елокуція	3) запам'ятовування;
г) меморія	4) вираження.

15. Знайдіть відповідність між словами першої і другої колонок:

а) етос	1) загальне місце;
б) логос	2) думка;
в) пафос	3) почуття;
г) топос	4) моральний кодекс.

16. Установіть авторство крилатих висловів:

а) Жінку прикрашає мовчання	1) Гомер;
б) Вибирай, кого будеш любити	2) Цицерон;
в) Учатися можна й у ворога	3) Овідій;
г) Мудрість – найточніша з наук	4) Аристотель.

17. Закон, що розвиває вміння всебічно аналізувати предмет дослідження, – це:

- а) стратегічний;
- б) мовленнєвий закон;
- в) закон моделювання аудиторії;
- г) концептуальний.

18. Закон, що розвиває вміння створити «портрет» будь-якої аудиторії, – це:

- а) стратегічний;
- б) системно-аналітичний закон;
- в) закон моделювання аудиторії;
- г) концептуальний.

19. Закон, що розвиває вміння створити атмосферу інтелектуальної й емоційної співтворчості, – це:

- а) тактичний;
- б) системно-аналітичний закон;

- в) закон моделювання аудиторії;
- г) концептуальний.

20. Закон, що розвиває вміння рефлексувати, – це:

- а) стратегічний;
- б) системно-аналітичний закон;
- в) закон моделювання аудиторії;
- г) концептуальний.

21. Закон, що розвиває вміння розробити програму діяльності на основі створення концепції, – це:

- а) стратегічний;
- б) системно-аналітичний закон;
- в) закон моделювання аудиторії;
- г) концептуальний.

22. Законів риторики є:

- а) 4; б) 5; в) 9; г) 7.

23. Визначте 6-ий закон риторики:

- а) концептуальний;
- б) стратегічний;
- в) тактичний;
- г) ефективною комунікації.

24. Закон моделювання аудиторії розвиває вміння вивчати в системі:

- а) 3 групи ознак;
- б) 4 групи ознак;
- в) 2 групи ознак;
- г) 5 груп ознак.

25. Знайдіть відповідність між словами першої і другої колонок:

а) концептуальний	1) п'ятий закон;
б) стратегічний	2) перший закон;
в) тактичний	3) четвертий закон;
г) мовленнєвий	4) третій закон.

Завдання 3. Виконайте тест до теоретичного матеріалу з курсу с. 149 – 150 за посиланням https://dut.edu.ua/uploads/1_1961_32796724.pdf

1. Виберіть визначення, що відповідає терміну чистота мовлення.

- а) комунікативна ознака мови, пов'язана з правильною літературно-нормативною вимовою, з відсутністю позалітературних елементів;
- б) відповідність мовлення нормам літературної мови;
- в) мовлення, у якому є внутрішня закономірність, яке відповідає законам логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності;
- г) відповідність вжитого слова його значенню і точний зв'язок між словами в мовленнєвому потоці.

2. Комунікативна якість мовлення, яка забезпечує адекватне розуміння сказаного, – це:

- а) точність;
- б) ясність;

- в) виразність;
- г) логічність.

3. До іношомовних назв доберіть українські відповідники:

- а) імпровізація   1) суперечка;
- б) інтеграційний   2) об'єднувальний;
- в) еристика   3) загальність;
- г) універсальність   4) несподіваний.

4. За характером реалізації публічне мовлення

- а) писемно-усне;
- б) книжно-розмовне;
- в) підготовлено-імпровізаційне;
- г) усно-розмовне.

5. Ніяке судження не може бути одночасно істинним та помилковим – це ...

- а) закон тотожності;
- б) закон суперечності;
- в) закон виключення третього;
- г) закон чіткої аргументації.

6. Дедуктивний метод – це ...

- а) зіставлення подій, явищ, фактів з метою відповідності, схожості предметів;
- б) рух мовного повідомлення від стадії до стадії за логікою розвитку думки;
- в) постійне повернення до основної ідеї;
- г) послідовне розгортання повідомлення і руху тексту від загального до часткового.

7. Записи в руках оратора зменшують інтерес аудиторії на:

- а) 50%;
- б) 30%;
- в) 70%;
- г) 80%.

8. Виберіть рядок, у якому всі слова мають наголос на другому складі:

- а) заробіток, витрати, газопровід, центнер, терези;
- б) вимова, вітчизна, середина, дочка, учення;
- в) перепис, благовіст, навчання, вірші, вимога;
- г) фаховий, бюрократія, мабуть, адже, громадянин.

9. Які типи жестів є:

- а) механічні;
- б) ілюстративні;
- в) механічні, емоційні й ілюстративні;
- г) логічні і механічні?

10. Який художній засіб використано в уривку «У цій же річці чаплі по коліно»?

- а) гіпербола;
- б) літота;

- в) антономазія;
- г) перифраз

Завдання 4. Виконайте тест до практичної частини матеріалу «Визначення рівня комунікабельності» за В. Ф. Ряховським с. 113- 115. <https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/7132>

Інструкція: Щоб визначити коефіцієнт Вашої комунікабельності, потрібно відповісти на 16 питань. Відповідати треба однозначно: «Так», «Ні», «Інколи».

1. У вас передбачається ділова зустріч. Чи вибиває Вас з колії її очікування?
2. Ви не відкладаєте Ви візит до лікаря до останнього моменту?
3. Чи викликає у Вас сум'яття, незадоволення доручення виступати з доповіддю, повідомленням на якомусь заході?
4. Вам пропонують виїхати до міста, в якому Ви ніколи не бували. Чи прикладете Ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?
5. Чи любите Ви ділитися своїми переживаннями з ким-небудь?
6. Чи дратує Вас, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до Вас із проханням (показати дорогу, назвати час)?
7. Чи вірите Ви, що існує проблема «батьків і дітей», і що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?
8. Чи посоромитеся Ви нагадати знайомому, що він забув Вам повернути певну суму грошей, позичену кілька місяців тому?
9. У кафе Вам подали недоброякісну страву. Ви промовчите, розгнівано відсунувши тарілку?
10. Опинившись наодинці з незнайомою людиною, Ви не почнете з нею розмову і будете незадоволені, якщо першою заговорить вона. Чи так це?
11. Вас дратує будь-яка довга черга, де б вона не була. Чи Ви відмовитеся від свого наміру чи станете в кінець черги і будете нудитися в очікуванні?
12. Чи боїтеся Ви брати участь у комісії з розгляду конфліктних ситуацій?
13. У Вас є власні, суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і ніяких чужих думок Ви не приймаєте. Чи так це?
14. Почувши помилкові висловлювання з добре відомого Вам питання, Ви волієте промовчати і не вступати в суперечку?
15. Чи викликає у Вас прикрість чиєсь прохання допомогти зрозуміти те чи інше виробниче питання або навчальну тему?
16. Ви охочіше викладаєте свою думку у письмовій формі, ніж усно?

Підрахунок балів: за кожен відповідь «так» – 2, «іноді» – 1, «ні» – 0 очок.

Критерії оцінки:

30-32 – Ви явно некоммунікбельні, це Ваша біда, оскільки страждаєте від цього найбільше Ви самі. Але і близьким людям нелегко. На Вас важко покластися у справі, яка вимагає групових зусиль. Намагайтеся стати більш коммунікбельним, контролюйте себе.

25-29 – Ви замкнуті, неговіркі, віддаєте перевагу самотності, тому маєте мало друзів! Нова робота і необхідність нових контактів якщо й не викликає у Вас паніки, то надовго виводить із рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але не обмежуйтеся лише невдоволенням – Ви владні змінити ці особливості характеру. Хіба не буває, що за будь-яких захоплень Ви демонструєте раптом абсолютну комунікабельність? Варто тільки спробувати.

19-24 – Ви певною мірою комунікабельні, в незнайомій обстановці відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми Вас не лякають. І все ж з новими людьми сходитеся з пересторогою, в суперечках і диспутах берете участь неохоче, у Ваших висловлюваннях надто багато безпідставного сарказму.

14-15 – у Вас нормальна комунікабельність, Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні з іншими. Відстоюєте свою точку зору без запальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч із новими людьми. Водночас не любите гучних компаній, екстравагантні витівки і багатослівність викликають у Вас роздратування.

19-13– Ви вельми комунікабельні, цікаві, любите висловлюватися з різних питань, але, часом, Вас дратує присутність оточуючих. Охоче знайомитеся з новими людьми, любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте у проханнях, хоча й не завжди можете їх виконати. Іноді запалюєтесь, але швидко відходите.

4-8 – комунікабельність б'є у Вас ключем, Ви завжди в курсі справ, любите брати участь у всіх дискусіях, охоче висловлюєтесь із будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхове уявлення, всюди почуваетесь комфортно. Беретесь за будь-яку справу, хоча далеко не завжди можете довести її до кінця. 3 очки – Ваша комунікабельність має хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь у справи, які Вас не стосуються, беретесь судити про проблеми, в яких абсолютно не компетентні. Свідомо чи несвідомо Ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні. Запальні, образливі, нерідко буваєте необ'єктивні, серйозна робота не для Вас. Людям важко з Вами, Вам треба працювати над собою і своїм характером – виховуйте в собі стриманість, шанобливо ставитесь до людей. Висновки про рівні розвитку:

30-32 – дуже низький,

25-29 – низький,

19-24 – середній,

14-18 – вище середнього,

9-13 – високий,

4-8 – дуже високий,

3 і менше – гіперкомунікабельний.

Затверджено методичною радою загальноосвітніх та загальнотеоретичних дисциплін ВНМУ ім. М. І. Пирогова
(протокол № від серпня 2022 р.)

Обговорено та ухвалено на засіданні кафедри українознавства
(протокол № від серпня 2022 р.)